

Ms 5092 /66 - 97. Ertis loddad eylekun-
tandir mülk. 10ys. 12. 101
1909-1918.

33 50 fol. - bor.

ACAD. DE LA HISTORIA
DE LA LENGUA Y DE LA LITERATURA
92 EV 17 SZ

Kereskedelemügyi

m. k.

MINISTER.

62385 sz.

IX.

Nagyméltóságu Br. E ő t v ő s L o r á n d egyetemi tanár urnak.

B u d a p e s t.

Folyó évi május hó 3-án az 1900 évi párisi nemzetközi kiállítás m.kir.kormánybiztosságához intézett iratára, van szerencsém Nagyméltóságodat értesíteni, hogy a nevezett kormánybiztosság által a kiállítás céljaira Nagyméltóságod rendelkezésére bocsátott 4000 korona előlegről bemutatott számadását helyesnek találván, a szóban forgó előleget a nyilvántartásból töröltettem.

Egyben van szerencsém értesíteni Nagyméltóságodat, hogy hozzájárulok ahhoz, miszerint Nagyméltóságod a számadás szerint beszerzett tárgyakat az egyetemi physikai intézet leltárába felvehesse.

Budapest, 1901 szeptember hó 19-én.

A miniszter megbízásából:

Herény

miniszteri tanácsos.

93312. szám.

Nagyméltóságú Bárá Úr!

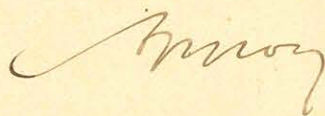
A Nemzetközi Földmérési Szövetség f. é. szept. havában Budapesten lefolyt XV. általános értekezletének tárgyalásaiból, jelesül a szept. 28-iki ülésben hozott határozati javaslatból értesülök arról, hogy a Szövetség kívánatosnak tartja a magyar kormány hathatós támogatását azoknak a vizsgálatoknak nagyobb mérvű kiterjesztésére, melyek a Nagyméltóságod által szerkesztett csavarási inga felhasználásával a földkéreg elhelyezkedésére vonatkozó kérdéseknek, s az ezzel kapcsolatos geológiai kérdéseknek megoldását célozzák, a mely módszert ugyanis a Szövetség e kérdések megoldására kiválóan alkalmasnak találta.

Tekintve azt a tudományos fontosságot, mely a magyar tudományosság ez újabb, a külföld élénk érdeklődésével találkozó termékéhez fűződik, de figyelemmel a gyakorlati fontosságra is, melyet ez ügynek a földkéreg eloszlásának megismerése folytán nemzetgazdasági szempontból tulajdonitanunk kell: készséggel engedek e nemzetközi óhaj nyilvánulásnak, s őszinte örömmel teszem magamévá, hogy az ez irányban teendő kezdeményező lépések kormányhatósági megfontolás tárgyává tétessenek.

Tiszteletteljesen kérem nagyméltóságodat, méltóztatásuk szives tájékoztatást nyújtani arra nézve, mily szerep várna az államra ennek az actionnak felkarolásában?

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Budapest, 1906. október hó 22-én

Nagyméltóságú

Bárá Eötvös Loránd v. b. t. t. egyetemi ny. r. tanár úrnak.

Budapest.

28762/907 szám.

NAGYMÉLTÓSÁGÚ BÁRÓ ÚR!

Mult évi november hó 13-án kelt nagybecsű sorai nyomán, a melyekben Nagyméltóságod felkérésemre, tájékoztatni méltóztatott volt engem ama módozatok felől, a melyek mellett Nagyméltóságodnak a nehézség és földi mágnesség tanulmányozására vonatkozó, kiváló jelentőségű vizsgálódásai állami támogatásban részesíthetők volnának: örömemre szolgál tudatni, hogy a Nagyméltóságod által felhozottak fontosságának tudatában, s figyelemmel a külföld megtisztelő óhaj nyilvánítására is, a minisztertanács készséggel hozzájárult ahhoz, hogy Nagyméltóságod részére, a folyó 1907 évre, említett vizsgálódásai támogatásul 60000 azaz hatvanezer korona államsegély engedélyeztessék.

A pénzügyminiszter urral pedig egyetértőleg és közösen gondoskodtam az iránt, hogy a jövő 1908 és 1909 évekre ugyancsak évi 60000 azaz hatvanezer korona a mondott célra államköltségvetésileg előirányoztassék.

Jelen szám és kelet alatt tehát egyidejűleg utasítom a budapesti IX. ker. állampénztárt, hogy a folyó 1907 évre eső
./.

Nagyméltóságú

Báró E Ö T V Ö S L O R Á N T

v. b. t. t. tud. egyetemi nyilvános rendes tanár úrnak.

KIFIZETETT

MAGY. KIR. ÁLLAMPÉNZTÁR IX. KER.

Budapest, 1907. év május hó 13. n.

60000 azaz hatvanezer koronát Nagyméltóságodnak 6000 kor. után bélyegelt nyugtatóványára fizessen ki, és pedig a mondott összegből 54000 azaz ötvennégyezer koronát okmányolt elszámolás kötelezettsége mellett, míg 6000 azaz hatezer kor. Nagyméltóságodnak kívánságához képest személyes utazási költségeire átalánykép engedélyeztetik.

Az elszámolási kötelezettség természetesen az államsegélyből beszerzendő eszközökre is kiterjedvén, emez eszközök melyeket mint az államnak Nagyméltóságodra bízott tulajdonait méltóztassék leltároztatni majd annak idején valamely itteni részről kijelölendő intézetnek lesznek átadandók.

Végül van szerencsém Nagyméltóságodat tiszteletteljesen felkérni, hogy vállalkozásának tudományos eredményéről majdan nekem is beszámolni, s arra is módot találni méltóztassék, hogy arról a külföld illetékes körei is kellő tájékoztatást nyerjenek.

Óhajtom s reméllem, hogy Nagyméltóságod eme munkásságával a magyar tudományosságnak örök dicsőséget arat.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Budapest, 1907 május hó 15-én.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

A BUDAPESTI KIR. M. TUD.-EGYETEM BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KARÁNAK
DÉKÁNI HIVATALA.

47

szám.

1907/8.

M á s o l a t. A vallás- és közokt.m.kir.Ministertől. 97866/1907.szám.

A budapesti kir.m.tudomány-egyetem tek. Tanácsának. Folyó évi augusztus hó 29-én 7546 szám alatt kelt felterjesztésére, tudomás és további eljárás végett értesitem a tekintetes Tanácsot, miszerint Dr. br. E ö t v ö s L o r á n d egyetemi ny.r.tanár részére, tudományos buvárlatainak folytathatása czéljából az 1907/908.tan-évre kért szabadságidőt engedélyezem. Egyben nem zárkozóm el nevezett tanár azon óhajának teljesítése elől sem, hogy a fizikai intézet igazgatói teendőit a jelzett tanév alatt végezze. Budapes-ten, 1907. szeptember 7. Apponyi s.k.

Nagyméltóságú Dr.báró EÖTVÖS LORÁND ny.r.tanár úrnak.

A BUDAPESTI KIR. M. TUD.-EGYETEM BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KARÁNAK
DÉKÁNI HIVATALA.

47 szám.
1907/8.

A másolatban idemellékelte ministeri leiratot tudomásvétel végett
oly kéressel közlöm Nagyméltóságoddal, hogy annak végpontja ér-
telmében az igazgatói állásnak ez évre való betöltése iránt nyi-
latkozni sziveskedjék.

Budapest, 1907. szeptember 16.

bölcsezetkari e.i.dékán.

Nagyméltóságú Bárá EÖTVÖS LORÁND ny.r.tanár urnak.

SCHLUDERBACH.

28762/907 szám.

Nagyméltóságú Báro' úr!

Múlt évi november hó' 13-án kelt nagybecsű sorai nyomán, a melyekben Nagyméltóságod felkérésére, tájékoztatói mellőztatott volt engem ama módorok felől, a melyek mellett Nagyméltóságodnak a nehézség és földi magnesség tanulmányozására vonatkozó, kiváló jelentőségű vizsgálódásai állami támogatásban részesíthetők volna: örömmel szolgál tudatni, hogy a Nagyméltóságod által felhozottak fontosságának tudatában, s figyelemmel a külföld megítéltelő ohaj nyilvánítására is, a minisztertanács készséggel hozzájárult ahhoz, hogy Nagyméltóságod részére, a folyó 1907 évre, említett vizsgálódásai támogatásául 60000 araz hatvanezer korona államsegély engedélyeztessék.

A pénzügyminiszter úrral pedig egyetértőleg és közösen gondoskodtam az iránt, hogy a jövő 1908 és 1909 évekre ugyancsak évi 60000 araz hatvanezer korona a mondott célra államköltségvetésileg előirányoztassék.

Telen szám és kelet alatt tehát egyidejűleg utasítom a budapesti IX. ker. állampénztárt, hogy a folyó

Nagyméltóságú

Báro' Eötvös Loránt

v. b. t. t. tud. egyetemi nyilvános rendes tanár úrnak.

1907 évre eső 60000 araz hatvan ezer koronát Nagyméltóságodnak 6000 kor. után bélyegelt nyugtatóványára fixessen ki, és pedig a mondott összegből 54000 araz ötvennégy ezer koronát okmányolt elszámolás kötelezettsége mellett, míg 6000 araz hat ezer korona Nagyméltóságodnak kívánságához képest személyes utazási költségeire átalányképz engedélyeztetik.

Az elszámolási kötelezettség természetesen az államsegélyből beszerzendő eszközökre is kiterjedvén, emez eszközök, melyeket mint az államnak Nagyméltóságodra bízott tulajdonait méltóztassék leltároztatni majd annak idején valamely itteni részről kijelölendő intézetnek leszenek átadandók.

Végül van szerencsém Nagyméltóságodat tiszteletteljesen felkérni, hogy vállalkozásának tudományos eredményéről majdan nekem is beszámolni, s arra is módot találni méltóztassék, hogy arról a külföld illetékes körei is kellő tájékoztatást nyerjenek.

Ohajtom, s reméllem, hogy Nagyméltóságod eme munkásságával a magyar tudományosságnak örök dicsőségét arat.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletm nyilvánítását.

Budapest, 1907. május hó 15.-én

Apponyi s. k.

Az 1910 évi államsegély, a melyet 1910. szept. 10.-én vettem fel, az 1910. aug. 11.-én kelt 49822 számú rendelet által utalványoztatott ki.

Ms 5092/73

Berechtigungsschein

zur Einwechselung von 1 bis 5 Jubiläums-
Dreimarkstücken.

Die Verabfolgung der Münzen erfolgt **in der Universitätskasse** am 8., 10., 13. bis 18. Oktober und vom 5. bis 29. Dezember d. J. zwischen 9 und 1 Uhr.

Jahrhundertfeier
der Friedrich-Wilhelms-Universität zu Berlin
im Oktober 1910.

10. Oktober.

5 Uhr. Festgottesdienst im Dom.

8 Uhr. Empfang und Imbiß in der Universität, studentischer Fackelzug.

11. Oktober.

10 Uhr. Erster Festakt in der neuen Aula: Ansprache des Rektors;
Begrüßungen.

3 Uhr. Festmahl im Ausstellungspark (Lehrter Bahnhof).

8 Uhr. Festvorstellung im Kgl. Opernhaus.

12. Oktober.

10 Uhr. Zweiter Festakt in der neuen Aula: Rede des Historiographen
der Universität Prof. Dr. Lenz; Ehrenpromotionen.

3 Uhr. Gartenfest im Ausstellungspark (Lehrter Bahnhof).

8 Uhr. Kommers in der Ausstellungshalle am Zoologischen Garten.

Außerhalb des offiziellen Programms wird von der Freien Studentenschaft unter Leitung Prof. Dr. M. Herrmanns am 13. Oktober, 8 Uhr, eine Aufführung von Szenen zur Geschichte des Studentenwesens geboten.

Alle Karten liegen im Festbureau der Universität (Zimmer 10) zur Empfangnahme bereit, wo unsre Gäste sich vom 8. Oktober an einzeichnen mögen.

Die Vertreter auswärtiger Hochschulen und Akademien werden ersucht, sich zu einer Beratung der Ansprachen am 10. Oktober um 12 Uhr (präzise) im Senatssaal einzufinden.

Von Gasthöfen seien genannt:

Hôtel Adlon (Pariser Platz)	Zimmer von 6,— M. an
„ Bristol (Unter den Linden 5)	„ „ 4,50 M. „
Central-Hôtel (am Centralbahnhof Friedrichstraße)	„ „ 3,— M. „
Hôtel Esplanade (Bellevuestraße)	„ „ 5,— M. „
„ Der Kaiserhof (Wilhelmsplatz)	„ „ 6,— M. „
Hôtel Bellevue (Königgrätzerstraße 11)	„ „ 3,25 M. „
Carlton-Hôtel (Unter den Linden 32)	„ „ 3,50 M. „
Hôtel Continental (Neustädtische Kirchstraße)	„ „ 4,— M. „
Elite-Hôtel (Neustädtische Kirchstraße)	„ „ 4,50 M. „
Hôtel Der Fürstenhof (Potsdamer Platz)	„ „ 4,— M. „
„ Minerva (Unter den Linden 68a)	„ „ 3,25 M. „
„ Monopol (Friedrichstraße 100)	„ „ 4,— M. „
Palast-Hôtel (Leipziger Platz)	„ „ 4,— M. „
Hôtel de Rome (Unter den Linden 39)	„ „ 4,— M. „
„ de Russie (Georgenstraße)	„ „ 3,— M. „
„ Savoy (Friedrichstraße 103)	„ „ 4,— M. „

Ms 5092/75

Die Herrn Vertreter von Universitäten,
Technischen Hochschulen und Akademien werden
ersucht, sich am 10. Oktober 12 Uhr zu einer
Beratung der Ansprachen und Tischreden im
Senatssaal (1. Stock) einzufinden.

Der Rektor
Erich Schmidt.

Ms 5092/76

Die Gattinnen der auswärtigen Ehrengäste
können wir leider nur zum Festgottesdienst und
zum abendlichen Empfang am 10. Oktober und
— gegen Lösung von Billets in dem Bureau —
zum Gartenfest einladen.

MACYAR
TUDOMÁNYOS AKADEMIÁ
KÖNYVTÁRA

Ms 5092/77
Berlin NW 7.
Neue Wilhelmstr. 16.

Herr und Frau Heinrich Rubens
beehren sich

Baron Lévass mit Familien
auf Monday d. 10ten Oktober
1 1/2 Uhr zum Frühstück
erhörend einzuladen.

Antwort erbeten.

Ms 5092/78

JUBILÄUM DER FRIEDRICH-WILHELMS-UNIVERSITÄT.

Gottesdienst

am 10. Oktober 1910

im Dom, am Lustgarten

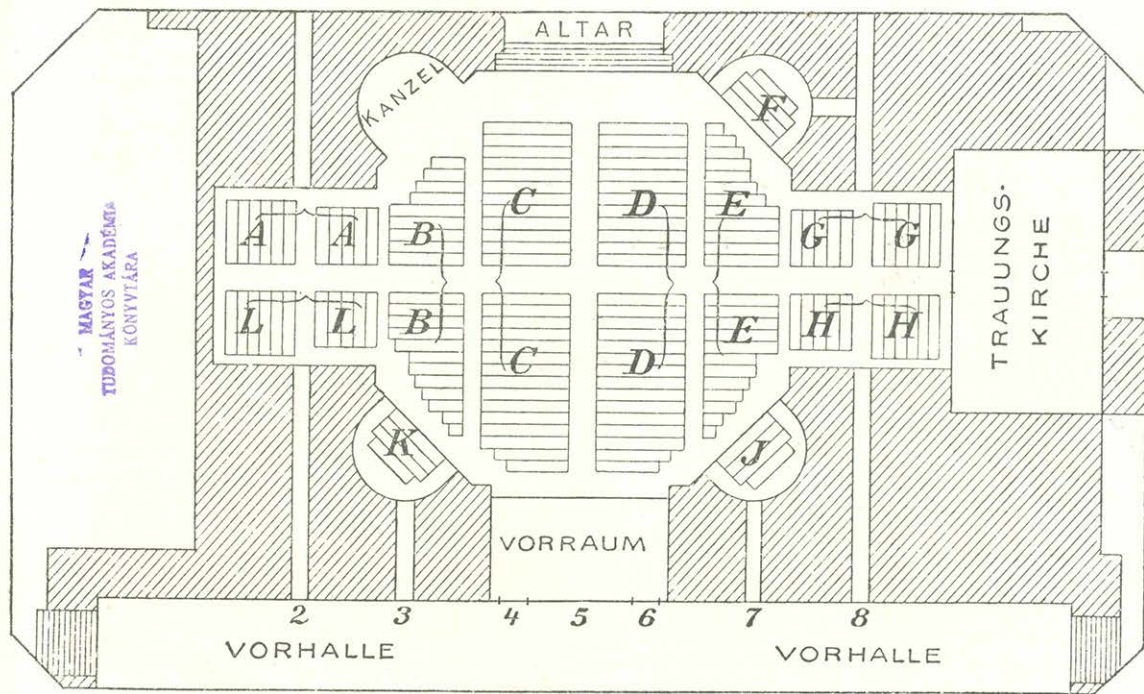
6 Uhr

Abteilung B

Eingang Portal 3

(Anzug Gehrock)

Die Plätze müssen bis 5³/₄ Uhr eingenommen werden. Diese Karte ist nicht übertragbar.
Im Falle der Nichtbenutzung wird umgehende Rücksendung „An die Universität, C 2,
Opernplatz“ erbeten.

JUBILÄUM DER FRIEDRICH-WILHELMS-UNIVERSITÄT.

Ms 5092 / 79

Herrn. Mikl. Gáspár Rák
Prof. Dr. Baron Roland Eötvös

I. Festakt

am 11. Oktober 1910

in der neuen Aula, Opernplatz

10 Uhr

Abteilung B

Nº 92

Die Plätze müssen bis 9³/₄ Uhr eingenommen werden. Diese Karte ist nicht übertragbar.
Im Falle der Nichtbenutzung wird umgehende Rücksendung „An die Universität, C 2,
Opernplatz“ erbeten.

RECHENKUNST
RUDOMANTAS AVARČIUS
KONTROLLE

Antänstlich des Hundstagsfestes der Berliner
Universität befragt, welche Wünsche die Professoren
für die Zukunft der Universität hegen,

Sagt Sehr. Hoch Professoren van't Hoff.

"Professorenzählungen, die länger als eine Stunde
dauern, sollen durch Polizei oder Militär gewalt-
sam auseinander gesprengt werden"

Ms 5092 / 80

JUBILÄUM DER FRIEDRICH-WILHELMS-UNIVERSITÄT.

*Ergänzung, Mittl. Geheimrat
Hoch. Dr. Baron Roland Eötvös*

Festmahl

am 11. Oktober, 3 Uhr

im Ausstellungspark (neben dem Lehrter Bahnhof).

Die Karte ist mitzubringen. ~~Der Tischordnung halber wird um baldige geneigte Antwort,
im Falle der Nichtbenutzung um Rücksendung gebeten.~~

Der Minister
der geistlichen, Unterrichts- und Medizinal-
Angelegenheiten.

Berlin W. 8., den 11. Oktober 1910.

WI. Nr. 7397.

Seine Majestät der Kaiser und König
haben geruht, Euerer Exzellenz anläss-
lich Ihrer Teilnahme an der Hundertjahrfeier
der hiesigen Friedrich Wilhelms-Universität
Allerhöchstihre Porträtmedaille als Andenken
zu verleihen.

Es gereicht mir zur Freude, Ihnen im Aller-
höchsten Auftrage diese Medaille ergebenst
hiermit zu überreichen.

[Signature]

An
den Wirklichen Geheimen Rat
Herrn Professor Dr. Baron Roland Eötvös
Exzellenz

Mr. 517. 39. Jahrgang

Abend-Ausgabe.

Dienstag, 11. Oktober 1910

Berliner Tageblatt

und Handels-Zeitung.

Für unbenutzt eingesandte Manuskripte übernimmt die Redaktion keine Verantwortung.

Chef-Redakteur: Theodor Wolff in Berlin.
Druck und Verlag von Rudolf Mosse in Berlin.

Die Jahrhundertfeier der Berliner Universität.

Der Geist der Wahrheit.

Der Kaiser hat bei dem heutigen Festakt der Berliner Universität einige Wünsche geäußert und einige Verheißungen gegeben, die Beachtung verdienen. Besonders erfreulich muß es berühren, daß die Berliner Universität nach der naturwissenschaftlichen Seite weiter ausgebaut werden soll. Der Kaiser selbst will an die Spitze einer Gesellschaft zur Gründung und Erhaltung wissenschaftlicher Institute treten, und aus seinen Mitteilungen ging hervor, daß die für diesen Zweck erforderlichen Mittel teils schon bereit stehen, teils noch bereit gestellt werden dürften. Gerade an diesem Punkte eröffnet sich für wohlhabende Gönner der wissenschaftlichen Forschung eine verdienstliche Aufgabe. Mehr und mehr sind wir von den Amerikanern geschlagen worden, die für Bildungs- und Forschungszwecke sehr hohe Summen aufgebracht haben und in immer größerem Umfange ausbringen. Je mehr der allgemeine Wohlstand zunimmt, und je größer die Zahl der reichen Leute auch im Deutschen Reich wird, um so mehr muß es zu einer Ehrenpflicht für die Besitzenden werden, sich an der Förderung wissenschaftlicher Untersuchungen tatkräftig zu beteiligen. Wir hoffen, daß gerade die Jubelfeier der Berliner Universität den Anlaß bieten wird, auch im deutschen Bürgertum die Dotierung wissenschaftlicher Institute mit ausreichenden Mitteln populär zu machen.

Daß der Kaiser gleichzeitig den deutschen Charakter der Berliner Universität betonte, ergab sich aus dem Zweck ihrer Gründung wie aus ihrer hundertjährigen Geschichte ganz von selbst. Gerade wer daran festhält, daß die Wissenschaft international sein muß, wenn sie den Wechseln des Fortschritts nach Möglichkeit entzogen bleiben soll, der wird sich der Erkenntnis nicht verschließen können, daß jede einzelne Nation umso mehr an der Ausbreitung und Vertiefung der Wissenschaft mitwirken kann, je mehr sie sich ihren

immer deutlicher erkennt, sondern auch die deutsche Eigenart in ihrem berechtigten Kern gefördert wird.

Die Rede des Kaisers

hatte folgenden Wortlaut:

„Meiner getreuen Friedrich-Wilhelm-Universität entbiete ich zu ihrer hundertjährigen Jubelfeier Gruß und Glückwunsch!

Seit dem Tage ihrer Begründung ist ihr Schicksal mit dem unseres preussisch-deutschen Vaterlandes auf das innigste verknüpft. Als mein in Gott ruhender Vorgänger König Friedrich Wilhelm III. sie vor nunmehr hundert Jahren ins Leben rief, da geschah es, um durch geistige Kräfte dem Staate zu erleihen, was er an physischen verloren hatte. So wurde die Universität Berlin geboren aus dem gleichen schöpferischen Geiste heraus, dem Preußens Wiedergeburt entsprang. Und dieser Geist, der Preußen-Deutschland emporhob und in Fichte, Schleiermacher, Savigny und ihren Freunden lebendig war, machte die Universität schon nach wenigen Jahren zu einem Mittelpunkt des geistigen und wissenschaftlichen Lebens im Vaterlande.

Freilich war die Universität Berlin zunächst noch weit davon entfernt, eine universitas literarum im Sinne Wilhelm v. Humboldts zu sein, aber sie ist diesem Ideal immer näher und näher gekommen. Eine Hochburg der Wissenschaften, hat sie heute weit über die Grenzen Preußens und Deutschlands hinaus internationale Bedeutung gewonnen. Im Austausch von Lehrern und Hörern sind diese Beziehungen auch äußerlich in die Ge-

Möge so der heutige Tag nicht nur ein Jubiläumdatum der Berliner Universität, sondern zugleich eine weitere Stufe in der Entwicklung deutschen Geisteslebens bedeuten.

Und noch einen Wunsch gebe ich der Universität mit auf ihren Weg in ein neues Jahrhundert. Möge sie in treuer Erinnerung an die Zeit ihres Entstehens ihren preussisch-deutschen Charakter bewahren! Wohl ist die Wissenschaft Gemeingut der ganzen kulturellen Welt, und ihre Errungenschaften machen heute vor keinem Grenzpfehl mehr Halt. Und dennoch — wie jede Nation ihre Eigenart wahren muß, wenn sie ihre selbstständige Existenz und ihren Wert für das Ganze behaupten will — bleibe sich die Alma mater Berolinensis stets bewußt, daß sie eine deutsche Universität ist. Wie bisher, so sei sie auch in alle Zukunft Sitz deutscher Sitte und deutscher Art! Und jeder, der die Ehre genießt, an ihr zu forschen, zu lehren und zu lernen, lebe seiner Pflicht, erfüllt von Wahrheitsinn und Gründlichkeit mit dem Ernst und der Liebe bei jeglicher Arbeit, die Goethe als den Schmuck unseres Volkes preist.

Möge so die Universität auch weiterhin des schönen Vorrechts walten, die echte Wissenschaft zu pflegen, die — wie Humboldt so trefflich sagt — aus dem Innern stammt und ins Innere gepflanzt wird, die den Charakter umbildet und Charaktere schafft. Sie tue es mit der edlen Freiheit, die sich selbst Gesetze gibt, und in dem Hochgefühl, Verwalter eines Schatzes zu sein, der der ganzen Mensch-

und das gerade, und nicht die nationalen Eigenarten und ihrer nationalen Eigenart bewußt bleibt. Das kann freilich nicht in dem Sinne gemeint sein, daß die „völkische Eigenart“ nun, wie es in Königsberg geschehen ist, als etwas Trennendes betont wird, sondern umgekehrt, daß jedes Volk seine besonderen Eigenschaften in den Dienst der allgemeinen, alle Nationen umspannenden Aufgabe stellt. Demgemäß betonte der Kaiser nicht bloß die deutsche Sitte und die deutsche Art, sondern auch sprach er gleichzeitig von der echten Wissenschaft und er wies darauf hin, daß die Wissenschaft „Gemeingut der ganzen Menschheit“ sei. Die Echtheit der Wissenschaft wird an ihrer Allgemeingültigkeit erkannt. Es gibt keine deutsche noch französische oder englische Wissenschaft, es gibt nur die eine Wissenschaft, die sich aber wie das reine Licht im Prisma nach der nationalen Eigenart in verschiedenen Farben bricht.

Mit einem Wort Humboldts hat der Kaiser die echte Wissenschaft dahin charakterisiert, daß sie aus dem Innern stammt, den Charakter umbildet und Charaktere schafft. Und er hat hinzugefügt, daß der gemeinsame Besitz der Menschen in den großen Wahrheiten beruht. Man wird nichts Besseres wünschen können, als daß die Wissenschaft auch an der Berliner Universität wie an den deutschen Universitäten überhaupt in diesem Sinne wirke, Charaktere zu schaffen. Die Wissenschaft an sich ist ja leider mit Charakterlosigkeit sehr wohl vereinbar. Und wenn man die Geschichte der Berliner Universität überschaut, dann findet man so manche tote Stelle, in der es ebenso an der Charakterfestigkeit der Lehrer wie an der Charakterbildung der akademischen Jugend gefehlt hat. Nur zu oft haben Polizeigeist und Staatsraison sich in die wissenschaftliche Arbeit der Berliner Universität hineingemischt; nur zu oft hat man die Forschung in dogmatische Fesseln zu schlagen versucht; und nur zu oft hat man die Auswahl der akademischen Lehrer von politischen und konfessionellen Rücksichten abhängig gemacht. Auch heute noch wird man nicht behaupten können, daß in den Wissenschaften jene Voraussetzungslosigkeit überall anerkannt sei, die allein geeignet erscheint, auf die Charakterbildung einen günstigen Einfluß auszuüben. Aber es wäre sicher erfreulich, wenn der Kaiser an seinem Teile dazu mit-helfen wollte, die Wissenschaft von allen äußerlichen Einflüssen zu befreien und sie auf sich selbst zu stellen. Recht wünschenswert wäre es auch, daß gerade die Forschungsinstitute, deren Neubegründung jetzt in Aussicht steht, die Achtung vor einer völlig voraussetzungslosen Wissenschaft erhöhen möchten.

Ob jemals der menschliche Geist die Wahrheit finden wird? Lessing hat einst gesagt, daß er, wenn ihm Gott in der einen Hand die volle Wahrheit geben wollte und in der anderen Hand das Streben nach Wahrheit, auch wenn er ewig irren sollte, doch die Linke Gottes ergreifen würde, weil die Wahrheit nur für Gott selbst sei. Damit ist gesagt, daß die Wissenschaft auch durch den Irrtum hindurch muß, wenn sie der Wahrheit immer näher kommen will. Es war, wie man gern annehmen möchte, im Lessing'schen Sinne, daß der Kaiser der Universität die „edle Freiheit“ zusprach, die sich selbst Geleise gibt. Man wird sich dann dieser Auffassung nur anschließen und hoffen müssen, daß charakterbildende Wissenschaft und edle Freiheit künftig die Berliner Universität auszeichnen werden, in der Gewißheit, daß damit nicht nur die Wahrheit

gemeint ist, sondern der gemeinsame Wille mit den übrigen Hochschulen des Landes bildet sie jetzt die „allgemeine Lehranstalt“, die man bei ihrer Gründung ins Auge gefaßt hatte.

Indessen der Plan Humboldts, der über die Universität hinaus die Gesamtheit wissenschaftlicher Veranstaltungen umfaßte, ist noch nicht voll zur Wirklichkeit geworden, und diese weisevolle Stunde erscheint mir vorzugsweise dazu berufen, die Vollendung dessen anzubahnen, was ihm als Endziel vorgeschwebt hat.

Sein großer Wissenschaftsplan verlangt neben der Akademie der Wissenschaften und der Universität selbständige Forschungsinstitute als integrierende Teile des wissenschaftlichen Gesamtorganismus. Die Gründung solcher Institute hat in Preußen mit der Entwicklung der Universitäten nicht Schritt gehalten, und diese Lücke, namentlich in unserer naturwissenschaftlichen Ausrüstung, wird infolge des gewaltigen Aufschwungs der Wissenschaften immer empfindlicher. Wir bedürfen Anstalten, die über den Rahmen der Hochschulen hinausgehen und, unbeeinträchtigt durch Unterrichtszwecke, aber in enger Fühlung mit Akademie und Universität, lediglich der Forschung dienen.

Solche Forschungsstätten tunlichst bald ins Leben zu rufen, erscheint mir als eine heilige Aufgabe der Gegenwart und ich halte es für meine landesväterliche Pflicht, das allgemeine Interesse für dieses Unternehmen zu erbitten. Das hohe Ziel erfordert große Mittel und kann nur erreicht werden, wenn alle an dem Fortschritt der Wissenschaft und der Wohlfahrt des Vaterlandes interessierten Kreise bereit sind, an der bedeutungsvollen Aufgabe mitzuarbeiten und für sie Opfer zu bringen. Jedermann möchte ich daher heute das neue Ziel mit der eindringlichen Mahnung „*Tua res agitur*“ vor Augen stellen und aus Herz legen. Ich hoffe und vertraue fest, daß das Werk gelingen wird, sind mir doch auf eine nur im engen Kreise erfolgte Bekanntgabe des Planes hin schon jetzt aus den verschiedenen Teilen des Landes mit begeisterten Zustimmungsaussagen sehr ansehnliche Mittel, zwischen neun und zehn Millionen, zur Verfügung gestellt worden. Den opferwilligen Gebern auch an dieser Stelle meinen wärmsten Dank auszusprechen, ist mir herzlich bedürftig.

Um dem Unternehmen aber dauernde Förderung zu sichern, ist es mein Wunsch, unter meinem Protektorat und Namen eine Gesellschaft zu begründen, die sich die Errichtung und Erhaltung von Forschungsinstituten zur Aufgabe stellt. Dieser Gesellschaft werde ich gern die mir dargebotenen Mittel überweisen. Daß den zu gründenden Instituten, soweit erforderlich, auch staatliche Hilfe nicht fehle, wird die Sorge meiner Regierung sein.

heute geschenkt ist. „*Communis hominum thesaurus*“ ist in magnis veritatibus! Alle Wahrheit aber ist Gottes, und sein Geist ruht auf jeglichem Werk, das aus der Wahrheit stammt und zu ihr strebt! Dieser Geist der Wahrheit möge auch euch, Kommilitonen, erfüllen; er möge meine teure Hochschule in ihrem ganzen Wirken durchdringen! Dann wird ihr Alter sein wie ihre Jugend, und sie wird bleiben eine Stadt auf dem Berge, zu der die Völker wallen, und eine Zierde und ein Hort des Vaterlandes!

Die Feier in der Aula.

P. S. Der Höhepunkt der Feier war der große Festakt in der neuen Aula, die der Kultusminister als das Jubiläumsgeschenk der preussischen Regierung inaugurierte. Die Gegenwart und die Ansprache des Kaisers hoben diese Festigung über alle anderen Veranstaltungen empor. Schon um 9½ Uhr war der Ruppelsaal in allen seinen Teilen gefüllt. Auf der Langseite stand hoch erhoben das Katheder. Gegenüber in einer langen weiten Loge des oberen Stocks hatten die Damen Platz gefunden. Gegenüber dem Rednerpult unten standen „die goldenen Stühle“ bereit für den Hof. Zehn Minuten nach 10 Uhr ertönten Fanfaren des Bläserchores, die Ruppel erstarrte im Nicht, und unter Vorantritt des Pedells erschien der Rektor Erich Schmidt, langsamen Schrittes den Takt der Musik leicht begleitend. Ihm folgten die vier Defane, und nun erst trat das Kaiserpaar durch die große Pforte, mit Prinzessin Viktoria Luise, dem Prinzen Ruprecht von Bayern und großem Gefolge. Der Zug bewegt sich auf der vom Katheder links gelegene Seite in großem Bogen durch den Saal. Die Vertreter der Studentenschaft, sofern sie „in Reich“ sind, salutieren und senken die Fahnen. Es waren nicht viele Studenten zugelassen, aber mit ihren hohen, jungen Gestalten, in ihrer Farbenpracht bildeten sie den eigentlichen Schmuck des Festsaales, „die jugendliche Umrahmung dieser Feier“, wie der Rektor, ihre Spärlichkeit bedauernd, es später nannte; denn sie hielten sich an den Wänden. Besonders stattlich machten sich die fünf Charakterierten hinter der Rednerbühne unter den Farben- und Fahnenträgern ein junger Herr im Grad. Aus einer kleinen Nebenloge sahen drei gleichgekleidete junge Mädchen mit dunklen Schärpen hervor; waren es die Vertreterinnen der weiblichen Studentenschaft? Während das Kaiserpaar Platz nahm, bestieg der Rektor das Katheder, legte sein Barett ab, ließ jedoch den prunkvollen Mantel über den Schultern liegen und begann die erste seiner zahlreichen Ansprachen. Er sprach zunächst noch in gemessenem, feierlichem, man muß wohl sagen: akademischem Tonfall, erinnerte an die Anfänge der Universität, an der die Wissenschaft nicht freier aufgefaßt werden kann, als es unter Humboldt und Fichte geschah, ermahnte zu „einem gesunden akademischen Konservatismus“, durch den der *ordo philosophorum* nicht zerrissen werde, wies darauf hin, daß schon Schleiermacher das Latein als Universitätsprache verurteilt hat, und daß seit Anbeginn die großen Führer der Hochschule die trockene unfruchtbare Diktiermethode bekämpft hätten. Ein besonders herzliches Wort fand er für den bayerischen Prinzen, der die Berliner Matrikel nicht vergessen habe. Diese eigentliche Begrüßungsrede schloß mit einem „*Salus intrantibus*!“ Gleich darauf erhob sich der Kaiser und ging raschen, energischen Schrittes die Stufen des Katheders empor. Man schien nicht darauf gefaßt zu sein, daß der Kaiser von oben sprechen werde, denn es gab auf dem engen Raume zwischen Rektor und den Charakterierten

einen Augenblick ein kleines Gedränge. Der Kaiser stand in ernstester Strenge da und verlas seine Glückwunschsrede, das Manuskript weit von sich haltend, mit kräftiger, überallhin dringender Stimme, die sich nur gegen den Schluß hin zu wärmerem Ausdruck hob, als er den preussisch-deutschen Charakter der Berliner Universität betonte, und als er seinen nachdrücklichen Wunsch aussprach, daß unbeschadet der Grenzenlosigkeit wissenschaftlicher Forschung deutsche Art und deutsche Sitte bleibe. Kurz vor 11 Uhr hatte der Kaiser die Rede beendet und stieg nach einem kurzen Gruß an den Rektor auf der anderen Seite wieder vom Katheder herab. In seiner Dankrede dachte Erich Schmidt an die alte gute Nachbarschaft mit Wilhelm I. und wünschte den Berliner Studenten, sie hätten alle gehört, wie Wilhelm II. sie heute „seine Kommilitonen“ nannte. Mit erhobener Stimme erinnerte er daran, daß im „Göz von Berlichingen“ zwei Wivats ausgebracht werden: „Es lebe die Freiheit“ und „Es lebe der Kaiser“. Die beiden folgenden Redner, der Kultusminister und der Oberbürgermeister Kirschner traten an den Fuß des Katheders und reichten von da ihre Adressen dem Rektor hinan. Die Verlesung des Oberbürgermeisters, daß die Stadt Berlin die Summe von 200 000 Mark für Reisestipendien gestiftet habe, wurde durch ein so lebhaftes „Trampeln“ begrüßt, daß man viel mehr Studierende im Auditorium vermutet hätte; offenbar trampelten auch die Professoren und Privatdozenten, die das weite Parkett und die beiden großen Seitengänge überfüllten. Der Rektor hatte zuerst dem Minister für die „milde Autonomie“ zu danken, deren eine Gelehrtenrepublik bedürfe, und dann dem Vertreter Berlins. Und es war, als sei jetzt in den feierlichen Kreisen der Berliner Geist eingetreten. Es wurde gemächlich und munter. Zum Beweise, wie groß Berlin sei, erzählte Erich Schmidt unter lebhafter Heiterkeit, in die der Kaiser einstimme, daß zwei Herren in St. Louis von einem dritten mit einander bekannt gemacht wurden, und dann stellte es sich heraus, daß sie beide Ordinarien der Berliner Universität waren. Ebenso lustig wurde die Bemerkung aufgenommen, daß Berlin „Entweder vielleicht auch Kopfstation“ sei, und daß Berlins vertwegener Menschenschlag, wie Goethe sagt, den deutschen Professor vor der ihn leicht antränkelnden Gottähnlichkeit schütze. Nun verließ auch der Rektor seinen hohen Stand und nahm rechts vom Katheder in der Vorderreihe neben den Dekan Platz. Von da aus empfing er die lange Reihe der Glückwünschenden Deputierten. In schier endlosem Zuge schlängelten sich vielfach gewunden diese Würdenträger zumeist in samtenen, goldgestickten Mänteln und Hülsen oder Hülen durch den Saal. Es war eine Prozession der Magnifizenzen. So oft ein Sprecher einer Deputation geendet hatte, brückte er dem Rektor die Hand, und dann talen seine Genossen dasselbe; Erich Schmidt aber nannte bei jedem Händedruck den Namen der Universität, deren Vertreter gerade zu ihm trat. Manche Kulturstätten, wie Oxford, Upsala, Bologna und einige amerikanische Hochschulen wurden mit eifrigem Trampeln begrüßt, und beim Namen Bissabon ging eine dumpfe Bewegung durch die Hörerschaft. Besonderen Beifall hatten, nicht zum wenigsten auch durch ihre entschlossene Kürze, die beiden Vertreter der romanischen Universitäten, ein Franzose und ein Italiener. Zumal der Italiener zündete, als er mit einem wahren Rossitemperament zuerst Italienisch und dann ebenso feurig Deutsch sprach. Der Meister der italienischen Sprache sprach sich

Erziehung“ und Sprachforschung vertiefte und beschwingte. Das andere Denkmal ist gewidmet dem Erforscher und Schilderer des Kosmos. Beide Standbilder ehren an der Pforte einer geschlossenen Werkstatt unzünftige Meister, „dilettanti“ im reinsten Sinne des Liebhabers, der unter uns, wo Abstempelung durch Amt und Titel leicht überschätzt wird, seltener ist als in anderen Kulturländern. Wir mögen am Portal mit geistigem Auge wohl auch als hohe Wächter Platon oder Aristoteles erblicken. Das neunzehnte Jahrhundert hat Unvergängliches fortgepflanzt und tiefen Wandel gebracht, seit es die Erbschaften der Aufklärung und der Gegenströmungen, der klassischen und der romantischen Bildungsmächte verarbeitet.

Die Wissenschaft konnte nicht reiner aufgesaht werden als in den Tagen Humboldts, Fichtes, Schleiermachers. Philologie und Theologie standen hier sogleich auf der Höhe der Zeit. Geschichtliches Erkennen drang siegreich vor und eine historische Schule gedieh auch in der durch Savigny emporgeführten Jurisprudenz. Die Philosophie, der später in Berlin Hegel seine machtvolle systematische Ausprägung verlieh, stieß allmählich das naturphilosophische Zwitterkind von sich, den Zaumgeist, der erfahrungs- und beobachtungslos auch in die Medizin hineinrakelte und langhin ein Mißtrauen gegen weitere Flüge wachrief. Wir führen keinen Rangstreit der Disziplinen, mußten aber Proklamationen eines naturwissenschaftlichen Zeitalters trotz Darwin und anderen Bahnbrechern als einseitig ablehnen, so groß die Eroberungen in diesen Reihen sind, und welche Umschwünge auch bis ins tägliche Leben sich vollzogen haben. Unser Erd- und Weltbild ist ungeheuer erweitert, die Kunde der gesamten Natur wie aller menschlichen Kultur in Religion und Recht, Politik und Wirtschaft, Kunst und Sprache erstaunlich gewachsen, die Medizin zu anderen Grundansichten und Methoden gelangt. Moderne Gesetzgebung hat auf die juristische Fakultät tief gewirkt. Gegen 1810, welche Menge ganz neuer oder durch Spaltung selbständig gewordener Disziplinen, so daß der Lehrkörper Berlins mehr als verzehnfacht ist! Man nehme die Fülle der den Dozenten und Studenten winkenden Hilfsmittel hinzu, durchwandle die geräumigen, lichten, mit allen Erfordernissen ausgestatteten Kliniken und Institute, und man wird dankbar den gerade in den letzten Jahrzehnten gewonnenen Riesenschritt preisen, aber auch stets erwägen, was einst Siebig oder Johannes Müller im ärmlichen Kämmerlein vollbracht haben. Denn nicht Bauten und nicht Ziffern der Professoren und Frequenzen manifestieren eine wissenschaftliche Blüte-epoche. So notwendig der selbst an kleineren Hochschulen aufgebotene Apparat ist, wollen wir uns zugleich aus schlichten Zeiten einen gesunden akademischen Konservatismus erhalten, wollen hier, wo ein örtliches Auseinanderstreben unvermeidlich ist, die Universität der vier Fakultäten nach Kräften wahren und unseren ordo philosophorum nicht zerreißen. Und wenn die Professoren, denen teils Leipzig, teils das vornehme Göttingen im 18. Jahrhundert ihr gedrücktes Selbstgefühl hob, während des 19., das sie auch nicht ruhmlos zur Tagespolitik rief, urbaner und leutseliger geworden sind, so sei die Rehrseite nicht vergessen. Der Gestrenge, dem jeder Irrende gleich ein schlechter Mensch hieß, wurde oft von einer unselftischen stillen Empörung eufkamm. Der Eiferer, der vielleicht einerseits zu dem von Gelehrten miterrungenen Ruhm deutscher Schriftstellerei gar nichts beitrug, aber jeden gemeinverständlichen Anlauf in anderer Form des Literatentums zieh, wollte doch die Tempelschwelle einhalten. Wir dürfen uns weder absperren, noch Tür und Tor der Universität selbst jeder sogenannten „extension“ aussteln. Wir müssen heute billig mit neuen Zutrittsbedingungen rechnen, aber die Gebote der Vorbildung nicht leichtsin

konnte doch nur jenes geheime Flubium meinen, das besuernd zum Katheder bringt. Nicht bloß wie im alten Studium generale oder partikulare Einzelkenntnisse schwarz auf weiß zu überliefern, sondern Erkenntnis zu nähren, objektive Wissenschaft und individuelle Bildung zu befördern, ist das hohe Ziel der Universität.

Demütig gedenke ich heute des Altmeisters August Böckh, der, 1860 zum fünftenmal Rektor, von den Geschicken unserer Friderica Guilelma, quorum pars magna fuit, Zeugnis ablegte und dessen Gruß anderes Gewicht besaß. Wir neigen uns ehrfurchtsvoll vor ihren Kaiserlichen und Königlischen Majestäten, den zugleich erschienenen Mitgliedern des allerhöchsten Hauses und fürstlichen Gästen. Es berührt uns froh, daß ein künftiger Herrscher des zweitgrößten deutschen Staates, Seine königliche Hoheit Prinz Ruprecht von Bayern, die Berliner Matrifel nicht vergessen hat. Wir danken für ihre geneigte Teilnahme den zahlreichen Vertretern der Staatsregierung, der Parlamente, des Bundesrats und auswärtiger Mächte den Provinzialbehörden, Magistraten und Stadtverordneten, manchen einzelnen Freunden der Universität, Donatoren, Repräsentanten von Körperschaften und Vereinen. Hochwillkommen sind uns die die pietätvollen Erben der großen Namen Humboldt und Savigny, Fichte und Hegel. Ich begrüße die glänzende Schar kollegialer Ehrengäste aus dem Auslande bis nach Kapstadt und Melbourne hin, von den Universitäten und Polytechniken des deutschen Reiches, von hiesigen Schwesteranstalten und höheren Schulen, von den kartellierten Akademien der Wissenschaft. Ich begrüße die werten Herren, die früher an dieser Universität gewirkt haben. Wir konnten sie leider nicht nach Wunsch alle herbeirufen, den alten Studenten überhaupt kaum Einlaß gewähren, und durften heute unsere lieben Kommilitonen, denen ich für ihre, freudige Mithilfe von Herzen danke, bloß zu jugendlicher Umräumung dieser Runde auffordern. Möge hier alle Zeit treu und frei das fortgepflanzt und fortgebildet, von den Ausgewählten auch in bisher unbetretenen Bahnen bereichert werden, was Sterbliche Unsterbliches geleistet haben. Salus intantibus!

Hierauf nahm der Kaiser das Wort und hielt unter großem Beifall der Versammlung die bereits oben veröffentlichte Rede.

Professor Erich Schmidt nahm in seiner Dankesantwort an den Kaiser ganz besonders auf die vom Kaiser hervorgehobene Neuschaffung selbständiger Forschungsinstitute Bezug und sagte dann: „Der große Kurfürst hat flüchtig in Gedanken an eine universale wirtschaftliche Freistadt geschwelgt, weltertrübt wie die Christenburger oder das idealpolitische Eiland der Schwärmer, utopisch, Greifbar und an ragender Stelle tauchten universale Pläne zur Zeit Humboldts auf. Heute aber werden wir alle durch die tatkräftige Kunde, die den Rumpf der allerhöchsten Vorkraft bildet, hingenommen und doch kaum überrascht. Denn Eure Majestät sind nicht bloß aus fürstlichem Pflichtgefühl der Gut von Kunst und Wissenschaft ergeben, sondern auch — ohne jeden Verdacht des Byzantinismus — dar und mußes dankbarst betont werden — in eigenster vielseitiger Anteilnahme Wahrer und Mehrere dieser Reiche, die nicht durch Universitäten, ihre Schwesterhochschulen, Akademien, Musen abgeirrt werden. Mit jenem einst fallen gelassenen Gesamtplan ausdrücklich in ideale Verbindung gesetzt, erscheinen uns solche durch die Caritas Maecenatum unter allerhöchster Fuld den naturwissenschaftlichen Disziplinen zumal bescherte, selbständige Forschungsinstitute als Geburten eines Großbetriebs nach dem Sieblingswort des meisterhaften Organizers Mommsen. Wir blicken auch auf die zuerst durch Werner Siemens, Genie und Opferwilligkeit fundierte physikalisch-technische Reichsanstalt, über deren Anfänge Schopenhauer das Licht seiner einfachen Größe gespreitet hat. Und nicht etwa bloß, weil die Universität nach ihrer

noch der Rektor der Petersburger Universität, Czjellens v. Grimm, und der Vertreter der Vereinigten Staaten. Wenn man auch von den anderen Rednern nicht viel zu hören bekam, so hinterließ doch dieser Fuldigungszug der gesamten europäischen und außereuropäischen Wissenschaft, bis von Japan her, eine mächtige dramatische Schlußwirkung.

Die Festrede des Rektors Erich Schmidt

lautete:

„Vor unserer Universität, in deren Namen ich jetzt tiefbewegt ehrerbietigstes und herzlichstes Willkommen so bündig, wie es die strengbemeßene Pflicht gebietet, aussprechen soll, erheben sich die Monumente Wilhelms und Alexanders von Humboldt. Sie bezeichnen brüderlich zwei große Hemisphären der Geistes- und Naturwissenschaften. Das eine gilt dem Manne, der in den Jahren, da alle Hochschulen in Trümmer gingen, der untrüben aus aller Fülle seiner humanen Bildungsideale ihr Dasein beschieden half, und der, seine im Reich der Ideen und im Dienste des Staates gefestigte Weltanschauung ewig fördernd, „ästhetische

Ehrenbrief heilig hat, und nach dem neuen Aussehen der feierliche lateinische Text, dem deshalb kein Jopf hat zu sehen zu gewissen Schulreformen und des akademischen Fortkommens. Aber auch der Philologe wird dem Zwangslatein außerhalb seines Gebietes nicht nachgreifen, wie denn schon Schleiermacher in den „Gelegentlichen Gedanken über Universitäten“ von 1808 die befreiende Frage tat: „Was für Gewinn soll auch sein, wenn, was deutsch vortrefflich gesagt werden konnte, in römischer Sprache mittelmäßig austritt?“ Dieselbe Schrift spottet jenes „Privilegiums“, die Wohltat der Druckerei ignorieren zu dürfen gemäß einer alten Unart des Ablesens und Herunterbittierens leztiger Feste, statt der lebendigen Rede, die entwickelt den Hörer zum Mitarbeiter macht. Danach streben wir alle und die Seminare, Laboratorien, Kliniken an denen geübt, geschaut und zugegriffen wird, erziehen immer mehr die Studierenden zu Selbstständigkeit. Ein produktives Verhältnis zwischen Lehrern und Jüngern empfand schon der edle Gast unserer Universität Niebuhr, als er beim Druck seiner epochemachenden Vorträge über römische Geschichte den Zuhörern Drusus' Wort an die Soldaten widmete: Ihr seid meine Schwingen! und er

an jeden wirtschaftlichen Fortschritt legt sie ehrerbietigsten Dank für die Festverbündigung an den Stufen des Thrones nieder. „Dah kein Monopoliengest in den Wissenschaften aufkomme“, magnte vor hundert Jahren unser hoher Stifter.

Oberbürgermeister Kirchner

sagte in seiner oben erwähnten Ansprache:

„Die Stadt Berlin nimmt an der Jahrhundertfeier der Friedrich-Wilhelms-Universität den innigsten, freudigsten Anteil.“

Das lebhafteste Interesse unserer Stadtgemeinde an der Universität beruht zunächst auf der Tatsache, daß die Universität in unseren Mauern ihren Sitz hat, und daß deshalb ihr Gedeihen, ihre Entwicklung, ihr Ruhm sich unmittelbar als eine Förderung unserer Stadt darstellt und als solche von der Bürgerschaft mit Genugtuung und Stolz empfunden wird.

Es ist äußerlich dadurch erkennbar geworden, daß die Stadt fünf Lehrer der Universität: Alexander v. Humboldt, August Boeckh, Leopold v. Ranke, Robert Koch, Rudolf Virchow durch Verleihung des Ehrenbürgerrechts ausgezeichnet hat.

Die Dame im Kabarett.

(Nachdruck verboten.)

K. a. Eine Dame der Gesellschaft aus Berlin W. tritt seit einigen Tagen in einem Berliner Kabarett auf. Immerhin nichts alltägliches, da die Dame „es nicht nötig hat“. Sie hat einen netten Mann, ein reizendes Mädel, hübsch ist sie auch, und Geld hat sie erst recht. Sie ist weder in Scheidung begriffen, noch beabsichtigt sie, mit jemandem durchzubrennen oder dergleichen. Ja, warum in aller Welt geht diese Dame, die es nicht nötig hat, zum Variété?

Die Gesellschaft ist gekränkt, beleidigt, entrüstet, denn die Dame macht ihr mit diesem Schritt nicht gerade ein Kompliment. Dieser Schritt bedeutet: „Herrschaften, Ihr langweilt mich mit der Zeit ein wenig. Sport, Reiten, Fahren, Besuche, Klatsch, Tag für Tag das selbe, es sties auf die Dauer nicht sehr amüsant.“

Deshalb ist die Gesellschaft gekränkt. Aber sie sagt natürlich: es ist ungehörig, es schickt sich nicht, es ist ein Skandal, daß eine Dame der Gesellschaft einen solchen Affront antut. Und es ist keine Kleinigkeit, plötzlich die Gesellschaft gegen sich zu haben. Aber wenn sich eine Frau erst einmal etwas in den Kopf gesetzt hat, dann mag schon lieber die Welt untergehen, als daß sie nicht durchführt, was sie will.

Die zierliche, blonde Dame — Reznicek würde sie mit besonderer Liebe gezeichnet haben — nennt sich Mme. Herway. Das ist nicht ganz so geziert, wie es aussieht, wenn man weiß, daß sie in Brüssel zur Welt kam. Das heißt, seien wir genau: auf einer Eisenbahnfahrt zwischen Brüssel und Berlin vollzog sich das Ereignis, so daß sie die Wahl hatte, in Brüssel oder Berlin geboren zu sein. Sie hatte die Stirn, Brüssel in diesem Punkt vorzuziehen. Sie besitzt sogar den Mut, in Berlin ihrem Künstlernamen noch ihren Frauenamen anzuhängen, damit die Gesellschaft nur ja nicht glaubt, sie schäme sich ihres Schrittes. So keck ist die hübsche, zierliche Blondine.

Die Gesellschaft sagt: nun ja, extravaganter war sie immer. Diese Hüte, diese Toiletten, diese Frisuren! Das schlimmste aber ist, daß unter diesen Hüten ein Mensch steckt, der vor der Ehe schon Theater gespielt hat und nun wieder Theater spielen, das heißt: auf der Bühne sich bewegen und singen will, zur Heroine eignet sich ihre Figur nicht. All die netten Hosenrollen, mit denen die Oper aufwarten kann, behagen ihr nicht. Also: Variété. Sie hat schon außerhalb Berlins die Feuerprobe bestanden. Nicht als Chansonette mit kurzen Röckchen, sondern als Dame in großer Toilette mit sentimentalen und kecken Liedern. Das liegt ihr, das macht ihr Freude — und den Zuschauern ebenfalls.

O, wie sie „arbeitet“! An ihrer Stimme, an ihrer Bühnenerscheinung, an ihrer Haltung und Bewegung. Das Wort Arbeit klingt aus diesem Mund nicht hart und schwer. Man hört nur die Energie und nicht die Mühsal, die dem Wort bei denen anheftet, die arbeiten müssen. Und ist es nicht gut, Geld zu verdienen, auch wenn man es nicht „nötig hat“? Man weiß doch nie, was alles noch im Leben passieren kann, nicht wahr? Jedem kann es einmal schlecht gehen, davor ist kein Mensch sicher. Denken Sie nur, es gibt morgen einen Krieg, was dann? Geht da nicht alles drunter und drüber? Nun also?

So hat sie sich ein ganzes System zurecht gemacht, um ihre Arbeit zu rechtfertigen, und ich glaube, was sie anlangt, könnte ein Krieg lieber heute als morgen kommen, schon damit sie zeigen kann, wie sich ihr System bewährt.

Uns beiden ist ganz ernst und feierlich zumute während dieses feierlichen Gesprächs. Ich glaube grundsätzlich alles, was mir eine hübsche Frau sagt, denn ich verehere seit langem die geistige Elastizität der Frau, die es ihr ermöglicht, in jedem Augenblick an das zu glauben, was sie sagt. Möglich, daß sie schon im nächsten Augenblick ganz etwas anderes sagt.

Aber dann glaubt sie es in diesem Augenblick genau so. Nur schwerfällige Männer sind da mißtrauisch und glauben nicht mit. So schwerfällig bin ich aber noch nicht.

Aber hat das energische Persönchen nun auch Talent, so daß es sich lohnt, der Gesellschaft ein Schnippchen zu schlagen und sich zur eigenen Rechtfertigung ein so umständliches System zurechtzulegen, in dem Kriege und ähnliche Unersprechlichkeiten vorgesehen sind? Ich gehe ins „Chat noir“. Kein Zweifel, diese Mme. Herway-Vibo hat Talent. Zwar um sich einfach hinzustellen und loszusingen, dazu besitzt sie nicht die besondere Variété- und Kabarettfoketterie. Aber da ist eine kleine Szene, wo sie auf einem Divan lehnt und singt: „Ich bin eine Dame von Welt“ und an den ersten Ruf zurückdenkt und dann mit dem Geliebten durchs Telephon redet und sich dann mit ihm, da er erscheint, unterhält — das macht sie sehr hübsch. Eine weiche, gut ausgebildete Stimme, wie man sie an solchem Ort nicht immer hört. Reizendes Mienenpiel. Graziose Bewegung. Und ein Temperament, das sich auszudrücken weiß.

Die energische zierliche Frau wird schon ihren Weg machen. Krieg braucht es deshalb ja nicht gleich zu geben. Aber ein Kammer ist es, daß Reznicek sie nicht mehr zeichnen konnte. Es wäre gewiß ihm und ihr und uns allen ein ganz besonderes Vergnügen gewesen.

O Der Dramatiker als Mönch. Der seit einundzwanzig Jahren verschollene Dichter Emanuel Wozdich, einer der bedeutendsten tschechischen Dramatiker, lebt, wie die Prager „Nar. Bisth“ melden, noch und befindet sich in strenger Obhut in einem Kloster auf dem Wallau. Wozdich war am 10. Februar 1889 aus seiner Prager Wohnung verschwunden und seitdem nicht mehr aufzufinden.

Theaterchronik. Die nächste Novität des Deutschen Theaters ist Ludwig Fulda's dreiaktiges Schauspiel „Herr und Diener“, das voraussichtlich am 22. Oktober zum erstenmal in Szene gehen wird.

Der unbekannte Länger“, ein dreiaktiges Lustspiel von Christian Bernauer, wurde vom Deutschen Theater zur Auf- führung angenommen.

Frau Ida Becker, früher langjähriges und beliebtes Mitglied am Residenztheater, zuletzt als komische Alte am Lust- spielhaus engagiert, hat sich wegen eines Nervenleidens von der Bühne zurückziehen müssen.

In der am Sonnabend stattfindenden Erstaufführung des Schau- spiels „Die törichte Jungfrau“ von Henry Bataille werden die Damen Rosa Bertens und Käthe Ehren sowie die Herren Ludwig Hartau und Emil Lindner zum erstenmal im Rahmen des Berliner Theaters auftreten.

Der auch in Berliner Künstlerkreisen sehr bekannte Wiesbadener Helbentenor Paul Kalisch ist zum königlich preussischen Kammer- sänger ernannt worden.

Das Düsseldorf'sche Schauspielhaus hat Karl Schö- nherz' neuestes Werk „Glaube und Heimat“ angenommen und wird es gleichzeitig mit Berlin zur Uraufführung bringen.

Das Kölner Opernhaus wird in dieser Spielzeit zwei Opern ausländischer Autoren zum erstenmal in Deutschland spielen: „Der Clown“ von J. de Camondo und „Die Girou- bisten“ von Fernand Le Borne.

Der spanische Seiger Joan Manén hat soeben eine neue Oper „Camino del Sol“ („Der Weg zur Sonne“) vollendet.

„Der blaue Vogel“ in Paris. Nachdem Maeterlinck's „Blauer Vogel“ in Rußland, England und Amerika aufgeführt worden ist und in diesem Winter auch im Deutschen Theater in Szene gehen soll, wird nun endlich auch Paris mit einer Aufführung des Stückes nachfolgen. Frau Réjane hat den „Blauen Vogel“ für ihr Theater erworben, wo er im Februar mit Georgette Leblanc in der Hauptrolle zur Aufführung gelangen wird.

455092/83
JUBILÄUM DER FRIEDRICH-WILHELMS-UNIVERSITÄT.

*Unz. Mikl. Graf Rut. Prof. Dr. Baron
Roland Eötvös*

II. Festakt

am 12. Oktober 1910

in der neuen Aula, Opernplatz

10 Uhr

Abteilung B

N° 92

Die Plätze müssen bis 9³/₄ Uhr eingenommen werden. Diese Karte ist nicht übertragbar.
Im Falle der Nichtbenutzung wird umgehende Rücksendung „An die Universität, C 2,
Opernplatz“ erbeten.

Der Kultus-Minister
und Frau von Trott zu Solz

geben sich die Ehre
Seine Exzellenz

Herrn Wirklichen Geheimen Rat
Professor Dr. Freiherrn v. Eötvös
für Mittwoch den 12ten Oktober
um 1 $\frac{1}{2}$ Uhr zu Tisch ergebenst einzuladen

U. A. n. g.
Unter den Linden 4.

Ms 5092/85

Ehrenkarte für den

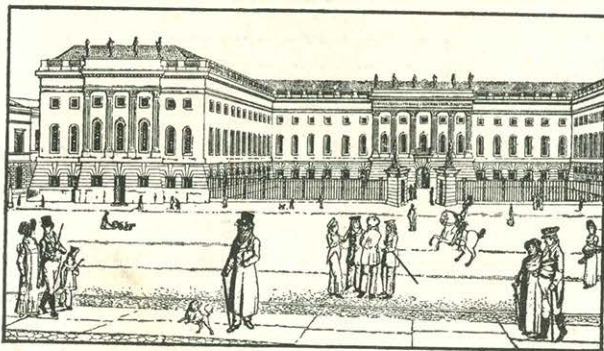
Festkommers

anlässlich des 100 jährigen Jubiläums der Universität Berlin

am **Mittwoch, den 12. Oktober, 8^{1/2} h**

in den Ausstellungshallen am Zool. Garten
Hardenbergstr. 29 a-e.

Platz: Portal 6 Gull. 2 Tisch 19

JUBILÄUM
DER
**FRIEDRICH-WILHELMS-
UNIVERSITÄT**
ZU BERLIN □ 1910

EINTRITTSKARTE

*für Seine Exzellenz Herrn Wirkl.
Geh. Rat Hof. Dr. Baron Roland Eötvös*

10. OKTOBER

6 Uhr

GOTTESDIENST IM DOM

Gehrock

8 Uhr

EMPFANG UND IMBISS IN DER
UNIVERSITÄT · FACKELZUG

11. OKTOBER

10 Uhr

ERSTER FESTAKT IN DER NEUEN AULA
ANSPRACHE DES REKTORS
BEGRÜSSUNGEN usw.

Ornat oder Frack

Die Plätze müssen bis 9% eingenommen sein

3 Uhr

FESTMAHL IM AUSSTELLUNGSPARK

(am Lehrter Bahnhof)

8 Uhr

FESTOPER im Kgl. Schauspielhaus

12. OKTOBER

10 Uhr

ZWEITER FESTAKT IN DER NEUEN AULA
REDE DES HISTORIOGRAPHEN PROF.
LENZ · EHRENPROMOTIONEN

Ornat oder Frack

Die Plätze müssen bis 9% eingenommen sein

3 Uhr

GARTENFEST IM AUSSTELLUNGS-
PARK am Lehrter Bahnhof

8 Uhr

KOMMERS DER STUDENTENSCHAFT
in den Ausstellungshallen am Zoolog. Garten

Anbei die zu den einzelnen Festen mitzubrin-
genden Karten. — Jubiläumstaler in der Universitäts-
kasse zu 3 Mark.

Ms 5092 / 87
Jubiläum der Friedrich-Wilhelms-Universität

□ GARTEN-FEST □

12. Oktober 1910

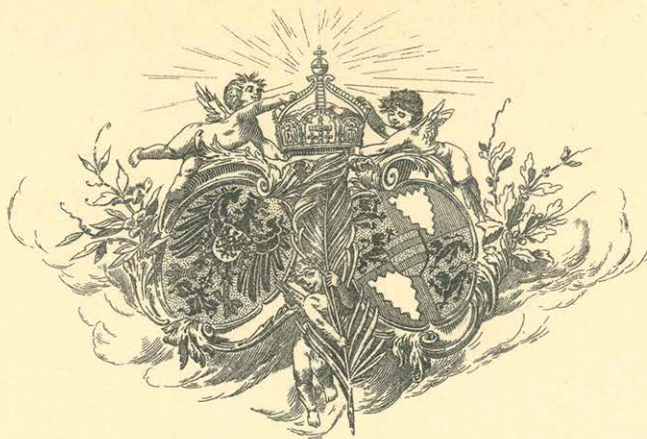
==== 3 Uhr ====

im Ausstellungspark (am Lehrter Bahnhof).

N° 148

— Erfrischungen —
(außer Wein, Bier, Liqueur)
— unentgeltlich. —

Ms 5092 / 88
A 54

Auf Allerhöchsten Befehl Ihrer Kaiserlichen und Königlichen Majestäten

beehrt sich der unterzeichnete Ober-Hof-und Haus-Marschall

Seine Excellenz

Herrn Professor Dr. Freiherrn von Eötvös (Budapest)

zur Tafel am 13ten Oktober 1910 um 7 Uhr

im Weissen-Saale des Königlichen Schlosses zu Berlin
einzuladen.

Ueber Anzug pp. umstehend.

Reichenberg

Anzug: Damen: lange ausgeschnittene Kleider,

Herren vom Militair: Parade-Anzug bezw. Regiments-
Uniform; die Herren Generale und Offiziere der
Fußtruppen mit langen Beinkleidern,

Herren vom Civil: Gala mit langen Beinkleidern
von der Farbe der Uniform,

die Herren Minister: 2. gestickte Uniform,

die Herren Professoren erscheinen im Ornat.

mit
Ordensband.

Anfahrt: Die Allerhöchsten und Höchsten Herrschaften: vom
Lustgarten her unter Portal 4, Aufgang Theatertreppe;

die anderen Eingeladenen: vom Lustgarten her durch
Portal 5 an der Wendeltreppe.

Abfahrt: Ebendasselbst:

Versammlung: Die Allerhöchsten und Höchsten Herrschaften: in
der Rothen Sammetkammer,

die Gefolge: im Capitelsaale,

die anderen Eingeladenen begeben sich in die
Bildergalerie und werden vorher placirt.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Prof. Dr. Malatky
W. G. Rat Dr. v.
Wiliamowitz-Moellendorf
Prof. Dr. Hague
Oberpräsident Dr. v. Hegel
Ministerialdir. Dr. Förster
Prof. Dr. Salomonsen
Generalmajor v. Oertzen
Prof. Dr. Block
Geh. O. R. R. Dr. v.
Martitz
Prof. Dr. Brögger
Geh. Med. R. Prof. Dr.
Waldeyer
Prof. Dr. Hiarne
Geh. O. R. R. Prof. Dr.
Engler
Geh. O. R. R. Tilmann
Rektor Prof. Dr. Loeschke,
G. R. R.
Rektor Prof. Dr. Müller-
Breslau

Prorektor Prof. Dr. Lenk
Prorektor Prof. Dr. Hoche
Prorektor Prof. Dr.
Stimming
Rektor Prof. Dr. Wangerin,
Geh. Reg. R.
Prorektor Prof. Dr. Götz,
Geh. Hofrat
Prorektor Prof. Dr. Manigk
Rektor Prof. Dr. Maass
Rektor Prof. Dr. Busz
Rektor Prof. Dr. Thiele
Rektor Prof. Dr. Jolly
Rektor Prof. Dr. Röhrich
Geh. Just. R. Prof. Dr.
Köhler
Geh. Med. R. Prof. Dr. Bumm
Geh. Just. R. Prof. Dr.
v. Liszt
Geh. Med. R. Prof. Dr.
Flügge
Geh. Med. R. Prof. Dr.
Krauss

Geh. R. R. Prof. Dr. Stumpf
Bad. Geh. R. Prof. Dr. Schaefer
Geh. R. R. Prof. Dr. Penck
Geh. R. R. Prof. Dr. Kekule
v. Stradonitz
Geh. Med. R. Prof. Dr.
v. Bramann
Geh. R. R. Prof. Dr. Edw.
Schroeder
G. Med. R. Prof. Dr. Mannkopff
Geh. R. R. Prof. Dr. Wölfflin
Prof. Dr. Goldschmidt
Kons. R. Prof. D. Gennrich
Geh. Reg. R. Prof. Dr. Franke
Geh. Med. R. Prof. Dr. v.
Hansemann

O. Kons. R. Prof. D. Dr.
Kartan
Geh. Reg. R. Prof. Dr. Leo
Geh. Reg. R. Prof. Dr. Roethe
Prof. Dr. Piemme
Geh. Med. R. Prof. Dr. Orth
Prof. Dr. Miura
Geh. Med. R. Prof. Dr.
Stuue
Prof. Dr. Kuhn
Prof. Dr. Johannessen
Geh. Med. R. Prof. Dr. Bier

Prof. Dr. Grünert
Prof. Dr. Macan
Ahmed Midhat Effendi
Prof. Dr. Grimm
Prof. Dr. Thomsen-Kopenhagen
Prof. Dr. Senga
Prorektor Prof. Dr. Kahl, Geh. Just. R.
Präsident Hadley
W. G. O. R. R. Dr. Schmidt
Prof. Dr. Frhr. v. Eötvös
Ministerialdir. Dr. Naumann
W. Geh. Rat Prof. Dr. Binding
W. Geh. Rat Prof. Dr. Wagner
Staatsminister Dr. Beck
Rektor Prof. Dr. Schmidt, Geh. Reg. R.

Reichskanzler Dr. v. Bethmann-Hollweg

Staatsminister v. Trott zu Solz
W. Geh. Rat Prof. Dr. v. Böhm-Bawerk
W. Geh. Rat Prof. Dr. Weiss
W. Geh. R. Prof. Dr. Bräf
W. Geh. R. D. Schwartzkopff
Senator Prof. Dr. Blaserna
W. G. O. R. R. Dr. Köpke
Präsident Dr. Butler
Prof. Dr. Poincaré
Senator Prof. Dr. v. Melle
Prof. Dr. Pullé
Sir W. Ramsay
Prof. Dr. Bernatzik
Prof. Dr. Learned
Prof. Dr. Legras

Prof. Dr. Graf v. Baudissin
Prof. Dr. Münsterberg
Prof. Dr. Smith
Geh. R. R. Prof. Dr. Schiemann
Hofrat Prof. Dr. v. Jagic
Geh. Kons. R. Prof. Dr.
Seeberg
Geh. R. R. Prof. Dr. Buchner
Geh. Hofr. Prof.
Dr. Trendelenburg
Geh. Med. R. Prof. Dr.
Binswanger
Geh. Reg. R. Prof. Dr. Nernst
Geh. R. R. Prof. Dr. Lenz
Geh. R. R. Prof. Dr.
Wichelhaus

O. Kons. R. Prof. D. Dr.
Kleinert
Geh. Hofrat Prof. Dr. Chun
Geh. Just. R. Prof. Dr. Seckel
Prof. Dr. Kováts
Geh. Med. R. Prof. Dr.
Rubner
Prof. Dr. Lappo-Danilevsky
Geh. Just. R. Prof. Dr. Gierke
Prof. Dr. Frédéricz
Dr. Montelius, Reichs-
antiquar
Prof. Dr. Chantepie

W. G. Rat Dr. Dr. Harnack
Gen. Leutn. v. Boehn
Fräulein v. Saldern
Gen.-Int. Graf v. Hülsen-Haeseler
Hofdame Gräfin Alice v. Wedel
Admiral v. Müller
Hofdame Gräfin zu Rantzau
K. Bayer. Ges. Graf v. Lerchenfeld
Oberhofmeisterin Freifrau v. Tiele-W.

Gen. d. Inf. v. Kessel
Oberhofmeisterin Gräfin v. Schlieffen
S. D. Prinz Karl v. Hohenzollern
I. K. H. Prinzessin Viktoria Luise v. Pr.
S. K. H. Prinz Eitel Friedrich v. Pr.
I. K. H. Prinzessin August Wilhelm v. Pr.
S. K. H. Prinz Rupprecht v. Bayern
I. K. u. K. H. die Kronprinzessin

**Seine Maj. der Kaiser und König
Ihre Maj. die Kaiserin und Königin**

S. K. u. K. H. der Kronprinz
I. K. H. Prinzessin Eitel Friedrich v. Pr.
S. K. H. Prinz August Wilhelm v. Pr.
I. K. H. Prinzessin Karl v. Hohenzollern
Prinz Ahmed Fuad Pascha v. Aegypten
Oberhofmeisterin Gräfin v. Brockdorff
General-Oberst v. Plessen
Hofstaatsdame Gräfin v. Keller
Oberhofmarschall Graf zu Eulenburg
Hofdame Gräfin Maria v. Wedel
Oberjägermeister v. D. Frhr. v. Heintze
Hofdame Frl. v. Veltheim
Staatssekr. v. Kiderlen-Waechter
Hofdame Frl. v. Oppell
Lord Reay
W. Geh. Rat v. Valentini
K. Bayer. Gen. Lt. Frhr. v. Gebsattel

Führung:

{ S. M. der Kaiser und König
I. M. die Kaiserin und Königin
{ S. K. u. K. H. der Kronprinz
I. K. H. Prinzessin Eitel Friedrich v. Pr.
{ S. K. H. Prinz Rupprecht v. Bayern
I. K. u. K. H. die Kronprinzessin
{ S. K. H. Prinz Eitel Friedrich v. Pr.
I. K. H. Prinzessin August Wilhelm v. Pr.
{ S. K. H. Prinz August Wilhelm v. Pr.
I. K. H. Prinzessin Karl v. Hohenzollern
{ S. D. Prinz Karl v. Hohenzollern
I. K. H. Prinzessin Viktoria Luise v. Pr.

Tafel

im Weissen Saal des
Kgl. Schlosses zu Berlin
am 13. Oktober 1910

Landrat v. Savigny
Geh. Med. R. Prof. Dr.
v. Ohlshausen
G. Med. R. Prof. Dr. Hertwig
Geh. Reg. R. Dr. Daude
Geh. R. R. Prof. Dr. van t Hoff
Rektor Prof. Dr. Bühler
Rektor Prof. Dr. Martius-
Rostock
Rektor Prof. Dr. Paul
Rektor Prof. Dr. Hölder,
Geh. Hofr.
Rekt. Prof. Dr. Martius-Kiel
Prorektor Prof. Dr. v.
Schubert
Rektor Prof. Dr. Bleibtreu
Rektor Prof. Dr. Biermann
Rektor Prof. Dr. O. Fischer,
Geh. Just. R.
Prof. Dr. A. Meyer
Oberbürgermstr. Kirschner

Sir I. Larnor
W. Geh. R. Dr. Brunner
Hofrat Prof. Dr. Bauer
Botschafter v. Jagow
Prof. Dr. Peabody
W. Geh. R. Dr. E. Fischer
Prof. Dr. Ischirkow
Ministerialdir. Dr. v.
Chappuis
W. G. O. R. R. Dr. Koser
Prof. Dr. Lambros
W. G. O. R. R. Dr. Elster
Prof. Dr. Wieland
G. O. R. R. Prof. Dr. Sachau
Oberst v. Fichte
Geh. Reg. R. Prof. Dr. Diels
Prof. Dr. Vetter

Offizier d. G. du Corps Wache
Hofmarschall v. Lettow-Vorbeck
Schlossptm. v. Veltheim
Hofrat Prof. v. Groth
Oberleutn. v. Gillhaussen

Kmjkr. v. Behr
Major Graf v. Blumenthal
Assessor Freiherr v. Reibnitz

stud. Fuchs
Oberleutn. v. Pfannenber
Hofmarschall Graf Henckel zu Donn.
Oberlt. Gf. v. Hohenthal
Kmh. v. Witzleben

stud. Sonnenberg
Offizier d. G. du Corps Wache
Offizier der Schlosswache

stud. Schoepe
Reg. Rat Richter
V. Oberceremstr. Graf v. Kanitz
Prof. Dr. Ed. Meyer
Kmh. Dr. v. Schack

stud. Sommer
Kmh. v. Hardt
Adj. Leutn. v. Mackensen

stud. Heyl
Flüg. Adj. Major Frhr. v. Holzing-D.
Oberstallmstr. Frhr. v. Reischach
Prof. Dr. Neubecker
Kmh. v. Winterfeld

Professor Dr. Dickel
Ceremstr. v. Cabrera
Oberstlt. a. D. v. Werner
Major Graf zu Solms-Wildenfels

Flüg. Adjut. Major v. Dommes
Prof. Dr. Frhr. v. Soden
Oberhofmstr. Frhr. v. Mirbach
Kmh. v. Carnap
Reg. Ass. v. Hülsen

Kmh. Graf zu Rantzau
Major Graf zu Pappenheim
Prof. Dr. Herrmann
Generalarzt Dr. v. Ilberg

Weisse Saal-Galerie

→ Eingang von der
Bildergalerie.

Prorektor Prof. Dr. Lenk
Prorektor Prof. Dr. Hoche
Prorektor Prof. Dr.
Stimming
Rektor Prof. Dr. Wangerin,
Geh. Reg. R.
Prorektor Prof. Dr. Götz,
Geh. Hofrat
Prorektor Prof. Dr. Manigk
Rektor Prof. Dr. Maass
Rektor Prof. Dr. Busz
Rektor Prof. Dr. Thiele
Rektor Prof. Dr. Jolly
Rektor Prof. Dr. Röhrich
Geh. Just. R. Prof. Dr.
Köhler
Geh. Med. R. Prof. Dr. Bumm
Geh. Just. R. Prof. Dr.
v. Liszt
Geh. Med. R. Prof. Dr.
Flügge
Geh. Med. R. Prof. Dr.
Krauss

Geh.
Bad.
Geh.
Geh.
v.
Geh.
v.
Geh.
Sch
G. M
Geh.
Prof.
Kons
Geh.
Geh.
Ha

Tafel

im Weissen Saal des
Kgl. Schlosses zu Berlin
am 13. Oktober 1910

Landrat v. Savigny
Geh. Med. R. Prof. Dr.
v. Ohlshausen
G. Med. R. Prof. Dr. Hertwig
Geh. Reg. R. Dr. Daude
Geh. R. R. Prof. Dr. van t Hoff
Rektor Prof. Dr. Bühler
Rektor Prof. Dr. Martius-
Rostock
Rektor Prof. Dr. Paul
Rektor Prof. Dr. Hölder,
Geh. Hofr.
Rekt. Prof. Dr. Martius-Kiel
Prorektor Prof. Dr. v.
Schubert
Rektor Prof. Dr. Bleibtreu
Rektor Prof. Dr. Biermann
Rektor Prof. Dr. O. Fischer,
Geh. Just. R.
Prof. Dr. A. Meyer
Oberbürgermstr. Kirschner

Prof.
Prof.
Prof.
Geh.
Hofr.
Geh.
Sec
Geh.
Dr
Geh.
Bi
Geh.
Geh.
Geh.
W

Ms 5092/30

Liste

der Delegierten zur Jahrhundertfeier der Universität Berlin

Universität	Name des Delegierten	Wohnung in Berlin
Deutsche Universitäten		
Bonn	Loeschke, Geheimer Regierungsrat, Prof. Dr., Rektor	Hotel Bristol
Braunsberg . . .	Röhrich, Prof. Dr., Rektor	Norddeutscher Hof
Breslau	O. Fischer, Geheimer Justizrat u. Ober- landesgerichtsrat, Prof. Dr., Rektor . .	Hotel Windsor, Behrenstr.
Erlangen	Lenk, Prof. Dr., Prorektor	Hotel Bristol
Freiburg i. B. . .	Hoche, Geheimer Hofrat, Prof. Dr., Prorektor	Hot. Esplanade, Bellevuestr.
Gießen	Biermann, Prof. Dr., Rektor	Savoy-Hotel
Göttingen	Stimming, Geheimer Regierungsrat, Prof. Dr., Prorektor	Witts Hotel, Schadowstr. 2
Greifswald	Bleibtreu, Prof. Dr., Rektor	Kaiserhof (377)
Halle	Wangerin, Geheimer Regierungsrat, Prof. Dr., Rektor	Central-Hotel
Heidelberg. . . .	v. Schubert, Geheimer Kirchenrat, Prof. Dr., Prorektor	Hotel Bristol
Jena	Georg Goetz, Geheimer Hofrat, Prof. Dr. .	Christl. Hospiz, Mohrenstr.
Kiel	Martius, Professor Dr., Rektor	Hotel Adlon
Königsberg	Manigk, Prof. Dr., Rektor	Knesebeckstr. 48/49
Leipzig	E. Hölder, Geheimer Hofrat, Prof. Dr., Rektor	Grunewald, Auerbachstr. 7
Marburg	Maaß, Prof. Dr., Rektor	Frankf. Hof, Mittelstr. 5-6
München	H. Paul, Prof. Dr., Rektor	Central-Hotel
Münster	Busz, Professor Dr., Rektor	Hotel Windsor, Behrenstr.
Rostock	Martius, Prof. Dr., Rektor	Westphälischer Hof, Neustädt. Kirchstr.
Straßburg	Thiele, Prof. Dr., Rektor	Fürstenhof
Tübingen	Bühler, Prof. Dr., Rektor	Wilhelmstr. 49, Pension Gerling
Würzburg	Jolly, Prof. Dr., Rektor	Hotel Bristol

Ausländische Universitäten

Aberdeen	G. A. Smith, Principal and Vice Chancellor	Hotel Bristol
Agram	J. Rorauer, Prof. Dr., Rektor	
Amsterdam	Zeemann, Prof. Dr.	Hotel Bristol
Athen	Lambros, Prof. Dr.	Hotel Prinz Albrecht, Prinz-Albrechtstr. 9
Baltimore	R. W. Wood, Prof. Dr.	Hotel Bristol
Barcelona	Bonet, Prof., Rektor	
Basel	Wieland, Prof. Dr.	Hotel Bristol
Berkeley	Lewis, Prof.	Kleiststr. 26, bei Fr. Peters

Universität	Name des Delegierten	Wohnung in Berlin
Bern	Vetter, Prof. Dr.	Bayr. Platz 9
Bologna	Pullé, Prof.	Hotel Minerva
Coimbra	de Mattes, Prof. Dr.	Hotel Bellevue
Brüssel	Errera, Prof. Dr., Rektor	Hotel Bristol
Budapest	Kováts v. Keveháza, Hofrat, Prof. Dr.	Hotel Adlon
Bukarest	Jonesco, Prof. Dr.	
Cambridge (Engl.)	J. J. Thomson, Prof. Sir	Charl., Marschenstr. 25
Cambridge (USA)	F. G. Peabody, Prof. Dr.	Hotel Bristol
Charkow	Sommer, Prof. Dr.	Monopol-Hotel
Chicago	Bolza, Prof. Dr.	Central-Hotel
Czernowitz	Friedwagner, Prof. Dr.	Dom-Hotel, Mittelstr. 2
Dublin	Mahaffy, Prof. Dr.	Hotel Bristol (341)
Durham	Jevons, Vice-Chancellor	Hotel Bristol
Dijon	Legras, Prof.	Hotel Bristol
Edinburgh	W. Eggeling, Prof. Dr.	Central-Hotel
Edinburgh	W. Turner, Sir, Principal	
Genf	E. Montet, Prof., Rektor	Hotel Bristol
Gent	Pirene, Prof.	Hotel Windsor
Genua	Rosello, Prof., Commendatore	Krausenstr. 2, bei Schultz
Glasgow	Mac Alister, Principal and Vice-Chancellor	Hotel Bristol
Granada	Remiro, Prof. Dr.	Central-Hotel
Graz	Adolf Bauer, Prof. Dr.	Hotel Windsor, Behrenstr.
Grenoble	Termier, Prof. Dr.	
Groningen	Wenkebach, Prof. Dr.	Central-Hotel
Helsingfors	Heikel, Prof. Dr., Rektor	Central-Hotel
Jassy	Hurmugascu, Prof. Dr.	Fasanenstr. 61
Innsbruck	Ernst Kalinka, Prof. Dr., Rektor	Behrenstr. 28, bei Pettke
Ithaka	Jenks, Prof. Dr.	Hotel Bristol
Kapstadt	Marais, Prof. Dr.	Pension Stark, U. d. Lind. 33
Kasan	Chwostow, Prof. Dr.	Friedrichstr. 133 A III, Pens.
Kiew	Kulakowski, Prof. Dr.	Central-Hotel
Kioto	Senga, Prof. Dr.	Spenerstr. 15 II r.
Klausenburg	Kiss, Prof. Dr.	Hotel Adlon
Konstantinopel	Midhat, Effendi	Hotel Bauer
Kopenhagen	Salomonsen, Prof. Dr., Rektor	Hotel Adlon
Kristiania	Brögger, Prof. Dr., Rektor	Hotel Windsor, Behrenstr.
Lausanne	Blanc, Prof. Dr., Rektor	Central-Hotel
Leiden	Blok, Prof. Dr., Rektor	Savoy-Hotel
Lille	Charmeil, Prof. Dr.	
London	H. E. Roscoe, Right Hon. Sir	
London	Ramsey, Prof., Sir William	
Lund	B. Jänsson, Prof. Dr., Rektor	Hotel Minerva
Lüttich	Parmentier, Prof.	Hotel Windor
Lyon	Ehrhard, Prof.	Central-Hotel
Madison	Ravenel, Prof. Dr.	Hotel Monopol
Melbourne	O. Masson, Prof. Dr.	
Minnesoti	F. Klaeber, Prof. Dr.	Central-Hotel
Montpellier	Forgue, Prof.	Central-Hotel
Montreal	Strathcona, Lord	Hotel Bristol
Neuchatel	Piaget, Prof., Rektor	Schlössers Hotel
New Haven	A. T. Hadley, Präsident Dr.	Hotel Adlon
New York	N. M. Butler, Präsident d. Col.-Universität Dr.	Hotel Adlon

Universität	Name des Delegierten	Wohnung in Berlin
Oxford	R. W. Macan, Master of University College	Central-Hotel
Padua	Brugi, Prof. Dr., Commendatore	Hotel Brandenburg
Palermo	Cav. Borzi, Prof.	
Palo Alto	Fairclough, Prof. Dr.	Hotel Excelsior, König- grätzer Str. 112
Paris	Poincaré, Prof.	Hotel de France
St. Petersburg	Grimm, Prof. Dr., Rektor	Elite-Hotel (226)
Philadelphia	Learned, Prof.	Hotel Adlon
Pisa	Romiti, Prof. Dr., Commendatore	Lutherstr. 35 bei Prof. Wal- deyer
Prag (deutsch)	Grünert, Prof. Dr., Rektor	Central-Hotel (91)
Prag (czechisch)	Bráf, Exz., Minister a. D., Prof. Dr.	Central-Hotel
Princeton	Trowbridge, Prof. Dr.	Hotel Bristol
Rom	Blaserna, Prof. Dr., Senator	Maaßenstr. 5
Sofia	A. Ischirkoff, Prof. Dr.	Wilhelmstr. 10 bei Prof. Dr. Kaßner
Stockholm	G. Mittag-Leffler, Prof. Dr.	Hotel Adlon
Tokio	Y. Koganei, Prof. Dr.	Kalckreuthstr. 7 bei Hamann
Toronto	J. F. Mac Curdy, Prof. Dr.	Wichmannstr. 5 III
Toulouse	Sabatier, Prof.	Savoy-Hotel
Turin	Stampini, Prof. Dr., Commendatore	
Upsala	Hjärne, Prof. Dr.	Central-Hotel
Urbana	Weston, Prof. Dr.	Magdeburger Str. 14 bei Meinshausen
Utrecht	Simons, Prof. Dr.	Savoy-Hotel
Valladolid	Canseco, Prof. Dr.	
Warschau	Kuriloff, Staatsrat, Prof. Dr.	Central-Hotel, Zimmer 377
Wien	Bernatzik, Hofrat, Prof. Dr., Rektor	
Wien (Theol. Fak.)	Loesche, Hofrat, Prof. Dr.	N., Oranienburger Str. 20
Worcester	Webster, Prof. Dr.	
Zürich	Arnold Meyer, Prof. Dr., Rektor	Unter den Linden 30
Zürich	Willstätter, Prof. Dr.	Hotel Adlon
(eidg. Polyt.)		

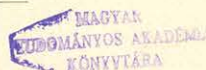
Akademien

Amsterdam	D. Chantepie de la Saussaye, Prof. Dr.	Savoy-Hotel
Brüssel	Fredericq, Prof. Dr.	Central-Hotel
Budapest	Baron Roland Eötvös, Exz., Wirkl. Geh. Rat, Prof. Dr.	
Kopenhagen	Thomsen, Prof. Dr., Präsident	Monopol-Hotel
Kristiania	Johannessen, Prof. Dr.	Hotel Windsor, Behrenstr.
London	Reay, Right Hon., Lord	Hotel Esplanade
(Brit. Acad.)		
London	Larmor, Präsident, Sir	Neue Wilhelmstr. 15 bei Prof. Dr. Rubens
(Royal Society)		
St. Petersburg	Maximow, Prof. Dr.	Hotel Kaiserhof
(Mil. Medic. Acad.)		
St. Petersburg	Lappo-Danilevskij, Prof. Dr.	Elite-Hotel (227)
(Akad. d. Wiss.)		
Philadelphia	W. W. Keen, Dr., Präsident	Fürstenhof, Potsdamer Platz
Stockholm	Montelius, Prof. Dr.	Hotel Stadt London
Tokio	Miura, Prof. Dr.	Pestalozzistr. 87 A, I. r.

Universität	Name des Delegierten	Wohnung in Berlin
Washington . .	Hague , Prof. Dr.	Hotel Adlon
Wien	Ritter v. Böhm-Bawerk , Exz., Wirkl. Geh. Rat, Minister a. D., Prof. Dr.	Palast-Hotel

Deutsche Hochschulen und Akademien

Aachen, Kgl. Technische Hochschule . .	Hertwig , Prof., Rektor	Russischer Hof
Berlin, Kgl. Bergakademie	Bornhardt , Geh. Bergrat, Direktor	
Berlin, Handelshochschule	Dunker , Geh. Reg.-Rat, Prof. Dr., Rektor	
Berlin, Kgl. Kaiser Wilhelms-Akad. . . .	Keitel , Generalarzt, Dr., Subdirektor	
Berlin, Kgl. Landwirtsch. Hochschule	Wittmack , Geh. Reg.-Rat, Prof. Dr., Rektor	
Berlin, Kgl. Technische Hochschule	Müller-Bresslau , Geh. Reg.-Rat, Prof. Dr.-Ing., Rektor	
Berlin, Kgl. Tierärztl. Hochschule	Eberlein , Prof. Dr., Rektor	
Braunschweig, Herzogl. Techn. Hochschule	Lüdicke , Geh. Hofrat, Prof., Rektor	Askanischer Hof
Breslau, Kgl. Technische Hochschule	Schenck , Prof. Dr., Rektor	Reichstag-Hotel
Danzig, Kgl. Technische Hochschule	Matthaei , Geh. Reg.-Rat, Prof. Dr., Rektor	Reichstagsshotel, Bunsenstr.
Darmstadt, Großherzogl. Techn. Hochschule	Schenck , Geh. Hofrat, Prof. Dr., Rektor	Central-Hotel
Dresden, Kgl. Techn. Hochschule	Helm , Geh. Hofrat, Prof. Dr., Rektor	Habsburger Hof
Göttingen, Kgl. Ges. d. Wiss.	Leo , Geh. Reg.-Rat, Prof. Dr.	Hotel Bristol
Halle, Leopoldina	Roux , Geh. Med.-Rat, Prof. Dr.	Central-Hotel, Zimmer 97
Hannover, Kgl. Techn. Hochschule	Frese , Geh. Reg.-Rat, Prof., Rektor	Central-Hotel
Karlsruhe, Großherzogl. Techn. Hochschule	Stäckel , Geh. Hofrat, Prof. Dr., Rektor	Hotel Continental
Leipzig, Kgl. Sächsische Gesellschaft d. Wissenschaft. . . .	Chun , Geheimer Rat, Prof. Dr.	
München, Kgl. Akad. d. Wiss.	Kuhn , Geheimer Rat, Prof. Dr.	Friedenau, Niedstr. 7 II
München, Kgl. Techn. Hochschule	Schröter , Geheimer Hofrat, Prof. Dr., Rektor	Hotel Stadt Riga, Mittelstr.
Posen, Kgl. Akad.	Spies , Prof. Dr., Rektor	Dorotheenstr. 42 III
Stuttgart, Kgl. Techn. Hochschule	Thormann , Prof., Rektor	

ORSZ. KÖZOKTATÁSI TANÁCS.

 $\frac{115}{1914}$ szám.

Nagyméltóságom Tisztelettel!

Van szerencsém Nagyméltóságodattalról értesíteni, hogy a középiskolai reformra vonatkozó tárgyalások során az elnökségem alatt működő szakbizottság az ide mellékelte előadói tantervvázlatot f. é. június hó 23-án tartott ülésében általánossággal elfogadta a további részletes tárgyalások alapjául.

Előtt ezek a részletes tárgyalások megkezdetnének — ami előreláthatólag f. évi szeptember havának második felében fog megtörténni — a szóban levő munkálatot azgal a felkéréssel bátorodom Nagyméltóságodnak megküldeni, hogy azt a szünidő folyamán behatóan áttanulmányozni és észrevételeit írásba foglalva f. évi szeptember hó 10-éig a Tanács irodájában [P. Párisi u. 2. II. em.] beküldeni sziveskedjék.

Budapest, 1914. június 30.

Mély tisztelettel

Finnóczy Ernő

Nagyméltóságom

D. báró Cötvös Loránt úrnak

n. b. t. t. Tud. egyet. ny. r. Tanár

Budapesten.

ALBRECHT FŐHERCEG ÚR
 ŐCSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI FENSÉGÉNEK AVATÓ
 BESZÉDE UTÁN FELSZÓLAL CSERNOCH
 JÁNOS BIRORNOK HERCEGPRIMÁS. BÁRÓ
 KROBATIN SÁNDOR CS. ÉS KIR. HAD-
 ÜGYMINISZTER ÁTADJA, JANKOVICH
 BÉLA M. KIR. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁS-
 ÜGYI MINISZTER ÁTVESZI A HELYŐRSÉGI
 KÓRHÁZUL SZOLGÁLÓ VOLT PRIMÁSI NYÁRI
 PALOTÁT PARKJÁVAL ÉS AZ ESTERHÁZY-
 GYAKORLÓTÉRREL EGYÜTT. KÉRÉSZY
 ZOLTÁN AZ ERZSÉBET-TUDOMÁNYEGYE-
 TEM REKTORA ÜNNEPI, BRÖLLY TIVA-
 DAR, POZSONY SZAB. KIR. VÁROS POLGÁR-
 MESTERE ÜDVÖZLŐ BESZÉDET MONDANAK.

MEGHÍVÓ

CSEBNOCH JÁNOS BIBORNOK
HERCEGPRIMÁS ÚR Ő EMINEN-
CIÁJA ÁLTAL POZSONYBAN
A HELYŐRSÉGI KÓRHÁZUL
SZOLGÁLÓ VOLT PRIMÁSI NYÁRI
PALOTA KÁPOLNÁJÁBAN 1916.
ÉVI NOVEMBER HÓ 19-ÉN DÉL-
ELŐTT 10 ÓRAKOR TARTANDÓ

SZENT MISÉRE.

A MEGHÍVOTTAK MÉLTÓZTASSANAIK HELYÖ-
KET A KÁPOLNÁBAN LEGKÉSŐBB 10 ÓRA
ELŐTT TÍZ PERCEEL ELEGGLALNI.

Ms 5092/94

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

M E G H I V Ó

Ő CSÁSZÁRI ÉS APOSTOLI KIRÁLYI FELSÉGE KÉPVISELŐJÉNEK, ALBRECHT FŐHERCEG ÚR
Ő CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI FELSÉGÉNEK JELENLÉTÉBEN A POZSONYI CS. ÉS KIR. HELYŐRSÉGI KÓRHÁZNAK ÉS AZ ESTERHÁZY-GYAKORLÓTÉRNEK A CSÁSZ. ÉS KIR. HADÜGYMINISZTER RÉSZÉRŐL A M. KIR. ERZSÉBET-TUDOMÁNYEGYETEM CÉLJÁRA VALÓ ÁTADÁSA ALKALMÁBÓL POZSONYBAN
A HELYŐRSÉGI KÓRHÁZ ÉPÜLETÉNEK KUPOLATERMÉBEN 1916. ÉVI NOVEMBER HÓ 19-ÉN DÉLELŐTT 10 ÓRAKOR TARTANDÓ
AVATÓ-ÜNNEPÉLYRE.

Nagyméltóságu Tanár Ur!

A Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Ur Ö Excellentiája az 1915. évi III. t. c. 5. §-ában nyert felhatalmazás alapján 1917. július hó 27-én kelt 103291/VI-b.sz.rendelettel tanító- és tanítónőképző intézeti tanári tanfolyamot szervezett. Egyben elrendelte, hogy a jelölteknek egyes előadásokat kell hallgatni az egyetem bölcsészeti karán. Ennélfogva alulírott, mint a tanfolyam vezetője, azon tiszteletteljes kéréssel fordulok Nagyméltóságodhoz, hogy a tanfolyamra felvett alább felsorolandó jelölteknek Nagyméltóságod által hirdetett egyes előadásoknak hallgatását saját hatáskörében akadálytalanul megengedni kegyeskedjék.

Tisztelettel megjegyzem, hogy a felvett jelölteknek az egyetemre rendkívüli bölcsészeti hallgatókként való beiratkozás és engedély megadása végett a hivatalos lépéseket egyidejűleg megtettem.

Az alábbi jelöltek óhajtanának Nagyméltóságod előadását hallgatni:

1. Szabó Mária Remigia kalocsai r.k. tanítónőképző int. szerzetes tanítónő,
2. Mágot Györgyike nagykárolyi állami polgári iskolai tanítónő,
3. Tóth M. Eugénia soproni r.k. tanítónőképző int. szerzetes tanítónő,
4. Bartal Alajos módosi állami polgári iskolai tanító.

Szabadjon végül a nevezett jelölteket, valamint az egész ügyet Nagyméltóságod nagybecsü figyelmébe és jóakaró pártfogásába ajánlani. Legmélyebb tisztelettel vagyok

B u d a p e s t, 1917. szeptember 13-án

Nagyméltóságu

Dr. E ö t v ö s L ó r á n d báró, egyetemi tanár úrnak

készleges hive:

Stankovics Jenő
egyetemi m. tanár, igazgató,
a tanfolyam vezetője.

B u d a p e s t .

K I V O N A T

a bölcsészettudományi kar 1917. évi december hó 14-én tartott II. rendes ülésének jegyzőkönyvéből.

Dr. Kövesligetny Radó s.k. Dr. Fröhlich István s.k. ny.r.tanár, hívtessé. prokúr.

Jegyző felolvassa a 193258.

1917.IV. számú miniszteri leiratot, melyben a VK miniszter értesíti a Tanácsot, hogy a f.é. november hó 22-én tartott minisztertanács felhatalmazása folytán és nevében egyidejűleg felkéri nagyméltóságú dr. báró Eötvös Loránd budapesti tudományegyetemi nyilvános rendes tanár urat, hogy hetvenedik életévének betöltése után is tanszékét mindaddig, míg kívánja s ereje engedi, továbbra is megtarthassa.

A kar örömét és elégtételérzetét fejezi ki a fölött, hogy egyetemünk hírneves tanára egyetemi tanításunk javára továbbra is kifejteti nagyeredményű tevékenységét és hogy világhírű neve továbbra is dicsítheti karunk tanári sorát.

A kar megbizza dékánt, hogy a VK Miniszternek ez örvendetes intézkedéséért a kar köszönetét fejezze ki.

Budapest, 1917. dec.

Göczik György
e.i. dékán.

Vémetk Gyula
ny.rk.tanár, e.i. kari jegyző.

K I V O N A T

A Bölcsészettudományi Kar 1917. évi december hó 14-én tartott

II. rendes ülésének jegyzőkönyvéből.

Dr. Kövesligethy Radó s.k.
prodékán.

Dr. Fröhlich Izidor s.k.
ny.r.tanár, hitelesítő.

Jegyző felolvasa a 193258.
Dr. Petz Gedeon s.k.

1917.IV. számú miniszteri feladatot,
ny.r.tanár, hitelesítő.

melyben a VK miniszter elrendelte a 18-
násról, hogy a f.é. november hó 22-

-én tartott miniszteri ülésen felhatal-
Dr. Fejér Lipót s.k.

mazás folytán és nevében egyidejűleg.
ny.r.tanár, hitelesítő.

felkért nagyműveltségű dr. Péter Esterházy

Loránd budapesti tudományegyetem

nyilvános rendes tanár urát, hogy

betegsége miatt nem tudván jelenlétét a

tan és tantervüket mindaddig, míg ki-

vánja a ereje enged, továbbra is

magyarítani.

A kar örömet és elég-

tételérzetet fejez ki a fölött, hogy

egyetemünk hírneves tanára egyetemi

tanításunk javára továbbra is kifejt-

heti nagyreményű tevékenységét és

hogy világhírű neve továbbra is di-

szívesen kívánunk tanári sorát.

A kar megköszöni dékán, hogy

a VK Miniszternek ez örvendetes in-

terkedéséért a kar köszönetét fejezze

ki.

Budapest, 1917. dec.

ny.r.tanár, e.i. kari jegyző.

e.i. dékán.

Nagyméltóságu Tanár Ur!

A Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Ur Ö Excellentiája az 1915.évi III.t.c.5.§-ában nyert felhatalmazás alapján 1917.július hó 27-én kelt 103291/VI-b.sz.rendelettel tanító- és tanítónőképző intézeti tanári tanfolyamot szervezett. Egyben elrendelte, hogy a jelölteknek egyes előadásokat kell hallgatni az egyetem bölcsészeti karán. Ennélfogva alulírott, mint a tanfolyam vezetője, azon tiszteletteljes kéréssel fordulok Nagyméltóságodhoz, hogy a tanfolyamra felvett alább felsorolandó jelölteknek Nagyméltóságod által hirdetett egyes előadásoknak hallgatását saját hatáskörében akadálytalanul megengedni kegyeskedjék.

Tisztelettel megjegyzem, hogy a felvett jelölteknek az egyetemre rendkívüli bölcsészeti hallgatókként való beiratkozás és engedély megadása végett a hivatalos lépéseket egyidejűleg megtettem.

Az alábbi jelöltek óhajtanának Nagyméltóságod előadását hallgatni:

1. Szabó Mária Remigia kalocsai r.k. tanítónőképző int. szerzetes tanítónő,
2. Mágot Györgyike nagykarolyi állami polgári iskolai tanítónő,
3. Tóth M. Eugénia soproni r.k. tanítónőképző int. szerzetes tanítónő,
4. Bartal Alajos módosi állami polgári iskolai tanító.

Szabadjon végül a nevezett jelölteket, valamint az egész ügyet Nagyméltóságod nagybecsü figyelmébe és jóakaró pártfogásába ajánlani. Legmélyebb tisztelettel vagyok

B u d a p e s t, 1917. szeptember 13-án

Nagyméltóságu

készleges hiva:

Stannigel Jenő
egyetemi m. tanár, igazgató,
a tanfolyam vezetője.

Dr. E ö t v ö s L ő r á n d báró, egyetemi tanár úrnak

B u d a p e s t .

A Magyar Keleti Kulturközpont /:Turáni Társaság:/-nak a
nagyméltóságu vall.-és közokt. minister urhoz intézett

memoranduma

a budapesti tud. egyetemmel kapcsolatban
felállítandó keleti intézet tb.-

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Nagyméltóságu Gróf, Miniszter Ur!

A világhatalmak egészen új alapon alakult constellatioja a most folyó világháboruban a Balkán-államokkal szorosabb kapcsolatot teremtett, amely előreláthatólag a háboru után még bensőbbé fog válni, kifejlesztve Törökországgal s a többi balkáni államokkal az élénkebb érintkezést. A figyelem különösen Törökország felé irányult, ahol a legnagyobb perspectiva nyílik, de ahol egyszersmind a legnagyobb nehézségekkel is kell majd megküzdeni. De mondhatjuk, a keleti háboru egyáltalában felébresztette ugy a barát, mint az ellenség iránti érdeklődést s mindjobban tudatára ébresztett ezirányu ismereteink hiányosságának és e téren való mulasztásainknak.

Némileg már a háboru alatt igyekeztünk azokat pótolni. A Keleti Kulturközpont örömmel és megelégedéssel jelentheti, hogy a Nagyméltóságod bölcs vezetése alatt álló miniszterium által reábizott oktatásügyi actio a legjobb sikerrel jár és hogy gazdasági és ipari tanulmányok céljából egyre több török ifju keresi fel hazánkat és egyre nagyobb eredményekre jutnak, Az a kapcsolat, amely így közöttünk és a török birodalom között keletkezik, nemcsak gazdasági, hanem politikai tekintetben is kétségtelenül igen értékes.

Actionkkal egyidejűleg szerveztetett meg Konstantinápolyban a Magyar Tudományos Intézet, amelynek már e rövid idő alatt is sikerült eredményeket felmutatnia és a török vezető körök elismerését és bizalmát kivívnia, ami a további kutatásnak és a kutatások

./.

allit, va lakkas, gy ján Törökország Magyarországra

anyagához való hozzáférésnek záloga.

Magyar és magyar kultúra
De nézetünk szerint itt megállapodnunk nem szabad.
Hogyha Magyarország keleti kulturmissiojának méltó betöltéséből sarjadzó anyagi és erkölcsi erőgyarapodásunkat sokat ígérő teljességében szolgálni akarjuk; egy nagy lépéssel tovább kell menni, tovább kell mennünk mindkét irányban. Egyrészt mindent el kell követnünk, hogy a törökség és a bolgárok - és a béke helyreálltával más keleti népek és nemzetek is - nálunk keressék nemcsak gyakorlati gazdasági képzésüknek, hanem vezető elemeik magasabb szellemi kulturájának is legközelebbi, legvonzóbb és legjelentékenyebb forrását. Másrészt világos, hogy a konstantinápolyi Tudományos Intézet csak abban az esetben felelhet meg kellőleg feladatának, ha tagjainak alkalmuk nyílik magukat itthon az illető tudomány~~szak~~okban módszeresen kiképezni.

A Nyugat főiskolái közül a budapesti egyetem az, amely a törökséghez és egyáltalában a Balkánhoz és a Kelethez legközelebb esik és már ennél fogva is legalkalmasabbnak mutatkozik ifjainak tudományos képzésére. Ehhez járul a törökség általános rokonérzése irántunk és az a tapasztalat, hogy a török ifjak a magyar nyelvet rendesen igen könnyen és gyorsan sajátítják el. De ugy a törökségre, mint egyáltalában a keleti népek ifjuságára szellemünknek akkor lenne igazi vonzóereje, ha főiskoláink az őket kétségkívül legelsősorban érdeklő és reájuk nézve legelsősorban szükséges keleti tanulmányokat is a Nyugat eredményeivel, kritikájával, módszerével, alaposságával nyújtana nekik. Legyen szabad kifejezést adnunk ama meggyőződésünknek, hogy ez irányu fejlesztésében kellene egyetemünknek sajátos különállását és fontos nemzeti feladatain túlterjedő kulturmissióját keresni.

Hogy milyen fontos érdekek fűződnek ehhez a kérdéshez, tanuskodik róla a bécsi és bukaresti egyetemek feltűnő igyekezete,

1) szellemi terület ./. .

különösen az ujtörök irányzat uralma óta, hogy a felsőbb képzést kereső ifjúságot magukhoz vonják. Ha mi a bécsi " Seminar für Osteuropäische Geschichte"-vel és a Jorga által felállított bukaresti " Institut pour l Histoire de l Europe Sudoriental"-lal szemben meg akarjuk ragadni a keleti történet kutatás vezetését, akkor ütött a tizenkettedik óra. És ezen túl is napról-napra tapasztaljuk, hogy a német tudomány érdeklődése a Kelet, a török, a finn-ugor, általában az ural-altáji művelődési kör iránt egyre növekszik. Német egyetemek sorra állítják fel keleti szemináriumait és kétségtelen, hogy a német érdeklődés e téren is nemsokára rendszeres munkában fog megnyilvánulni. Kétségtelen az is, hogy dacára konstantinápolyi keleti intézetünk felállításának, nemsokára Konstantinápolyban is háttérbe szorulunk, ha nem építjük ki következetességgel és tétovázás nélkül a megkezdett actiót. Németország eddig 14 egyetemi tanárt küldött Konstantinápolyba, akikkel szemben a magyar tudományt egyetlenegy tanár képviseli a konstantinápolyi egyetemen. Pedig a lehetőségek megvannak, a jelek biztatók. Az eredmény pedig gazdasági, művelődési és politikai szempontból szinte megmérhetetlennek látszik.

Valóban ütött a tizenkettedik óra, ha mindabban, ami Európa Keletét összekapcsolja, a kutatásban és tanításban a vezetés magunkhoz akarjuk ragadni, amire helyzetünknel, érdeklődésünknel és műveltségünknel fogva hivatva vagyunk. Az egész XIX. század folyamán mindig csak arra törekedtünk, hogy a Nyugathoz alkalmazkodjunk és annak szociális, tudományos és egyéb vívmányait elsajátítsuk s átplántáljuk; e közben szemünk elfordult többi szomszédunktól. A szlávok közé beékelve és a Balkán felé irányuló politikát folytatva senkinek sem jutott eszébe, hogy a jövő nemzedékek figyelmét komolyan ideirányítsa s a szláv és török nyelvek megtanulásának szükségességét hangsúlyozza.

Ez az oka annak, hogy azok a feladatok, amelyek a Kele-

./.

ten, s különösen a Balkánon most megoldásra várnak, készületlenül találunk bennünket. Készületlenül találunk a jelent illetőleg, s itt készületlenségünknek közvetlenül kell éreztetnie hatását gazdasági és politikai tekintetben. Sohasem foglalkoztunk komoly rendszerességgel déli és keleti szomszédainkkal. A szlávokat illetőleg az utóbbi időben valamelyest javult a helyzet. Van néhány történetkutatónk, aki a délszláv, cseh és lengyel vonatkozással foglalkozik, de az orosz és a török nyelvet ma sem kultiválják historikusaink, holott ezek volnának reánk nézve a legfontosabbak.

Ennek folytán Karácsony Imre halálával a nehezen megindult konstantinápolyi történeti kutatások is megszakadtak. Az utóbbi időben ő volt nálunk az egyetlen, aki török történeti kutatásokkal rendszeresen foglalkozott, ámbar ő sem volt módszeresen képzett történetkutató. De csodálatosan beleélte magát munkakörébe és Konstantinápolyban befolyása volt. Sok minden történet kezdeményezésére.

De nekünk nem szabad - úgy mint eddig mindig tettünk, - geniális autodidaktákra várnunk, akikben ha szerencsére csodálatosan gazdagok is voltunk, a mai tudományos versenyben rendszeresen szervezett kutatás és kutatók nélkül nem leszünk képesek megállni helyünket.

Hiszen nincsen ország, amelyben - kellő előkészület hiányában - annyi munka pazaroltatott volna el ábrándos őstörténeti teóriák kovácsolására, mint nálunk. Annak a velünk született csodálatos állandó vonzódásnak eredményei voltak ezek, amelyek a magyar elmét mindig vonzották a Kelet felé. S ha voltak egyesek, akiket ez az érdeklődés, - vagy mondjuk: rajongás, amely ifjúságunkban ma is megvan, - a legkomolyabb tudományos munkára terelt és Körösi Csoma Sándor és Vámbéry Ármin neveit világszerte ismertté tette a keleti kutatás terén, ez csak szerencsénk, de nem érdemünk. És ha egyes főuraink, mint gróf Zichy Jenő és gróf Széchenyi Béla

ugyanettől a lelkesedéstől vezettette expedíciókat vezettek Ázsiába, ezek is csak incidentális jelenségek maradtak. Csak egyetlenegy téren jegecesedett lelkesedésünk komoly, rendszeresebb tudományos munkává és ez a finn-ugor nyelvészet, ahol Reguly, Pápai Károly, Munkácsi, Halász és Pápay József művei az egész világon ismert forrásmunkák.

Össze kell végre fognunk az elszórt törekvéseket, rendszeressé kell tennünk a keleti kutatást, őstörténetünkkel és az ezzel kapcsolatban álló kérdésekkel való foglalkozást és céltudatosan kell ifju gárdát nevelnünk e kutatásoknak olymódon való folytatására, hogy rendszeresség, kritika, részletesség és alaposság tekintetében megállják helyüket a világ tudományos munkásságában. Ezzel tartozunk önmagunknak és tartozunk ama nagy kutatóink emlékének, akik önerejükkel fektették le a munka alapjait. De tartozunk vele jövőnknek is. Azok között a népek és nemzetek között, amelyeknek őstörténete összefonódik a miénkkel, amelyeket a történelem, nyelvészet, néprajz és művelődéstörténet ugyanazon kérdései érdekelnek, mint bennünket, csak akkor vihetünk vezető szerepet, ha nemcsak ugyanazt az érdeklődést és szeretet találják meg e nálunk e tárgy iránt, amelyet magukkal hoznak, hanem époly szigorú kritikát és alaposságot tanulhatnak itt a kutatás terén, mint aminőt különben a Nyugat nagy egyetemén keresnének. S azt a sympathiát, amely irántunk a Keleten tényleg megnyilatkozik, kapcsolatban azzal a körülménnyel, hogy Budapestet a keleti tanulmányok gócpontjává tehetjük, fel kell használnunk arra, hogy idevonzzuk Keletnek azt az ifjuságát is amely nem speciálisan keleti tanulmányokért, hanem pl. orvosi, mérnöki tudás elsajátítására keres fel idegen egyetemet. Tovább kell fejlesztenünk és a lehető legszélesebb mértékben az egyetemre is átvinnünk azt az actiót, amelyet a Nagyméltóságod vezetése alatt álló ministerium a középfoku és a szakiskolákra vonatkozólag már inaugurált s amelyet annak megbízásából immár másfél év óta eredményesen munkálunk.

Csakis a budapesti egyetemre gondolhatunk. Nemcsak azért, mert már csak a benne képviselt tudományok körét nézve is a legteljesebb és leggazdagabb főiskolánk, hanem abból az okból is, mert Budapest székhelye a tudományos, művészeti és irodalmi intézményeknek és a magyar kultúra forrásainak legnagyobb számát kínálhatja a tanu-

lóifjúságnak. Különösebb intézkedést nem igényel az a törekvés, hogy a különböző egyetemi pályákon való kiképzésre idevonzzunk török ifjakat, valamint az sem, hogy magyar ifjakat - mérnököket, orvosokat - bátorítsunk a Keleten való érvényesülésre, ahol a magyar kultúra ilyen pionírjaira szükségünk lesz. Ugy a Magyar Keleti Kulturközpont, mint a vele szövetkezett Magyar Keleti Gazdasági Központ, mint eddig is, a legnagyobb készséggel nyujtanak ezeknek alkalmat a magyar, illetőleg a keleti nyelvek megtanulására. S a magyar kormány részéről talán elég lenne néhány tanulmányi stipendium török egyetemi hallgatóknak és a Keleten való munkához jutás megkönnyítése egyetemet végzett magyar ifjak számára.

De semmiesetre sem szabad evvel beérnünk. Összes munkásságunkat csak avval kapcsolhatjuk össze és biztosíthatjuk, ha a budapesti egyetemet a Keleti tanulmányok gócpontjává tesszük.

Meggyőződésünk szerint ez csak állandó, szerves intézmény felállításával lehetséges. S engedje meg Nagyméltóságod azon kérésünket előterjesztenünk, kegyeskedjék egy, a budapesti tudományegyetemen felállítandó keleti intézet felállítását a legkomolyabb megfontolás tárgyává tenni, annyival inkább, mert tudomásunk szerint a budapesti tudományegyetem tanári karának kívánságával és nézetével is megegyeznék ily intézet felállítása. Az egyetem tanári karában már tíz évvel ezelőtt felvetődött ez az eszme, amely azonban most különösen aktuálissá és halaszthatatlanná vált.

Intézetre, s nem csupán egyes tanszékekhez kapcsolódó szemináriumokra gondolunk azért, mert a keleti kutatások nehézségei miatt egy ily intézet sokkal szigorubb szervezetet követelhet, mint az egyes tanszékek szemináriumai. Intézetre gondolunk azért, mert csak ^{egy} ilyennek az intézet tagjaira nézve a zavartalan tudományos munkát évekre biztosítható szervezete és anyagi ereje nyujthat biztosítékot aziránt, hogy komoly tudományos munkásokat nevelünk.

Az intézet létesítését mindenestre jelentékenyen megkönnyíti már az, hogy a tekintetbe jövő tudományoknak egy nagy része képviselve van egyetemünkön, és pedig szerencsésen van képviselve, Leginkább áll ez a nyelvészetre, és pedig úgy az ural-altájira, - finn-ugor és török nyelvek, mint más keleti nyelvekre, - sémi philologia, perzsa, - és áll a keleti kulturákra nézve is, az iszlámra, az ókori keleti népekre, az árja kulturkörre, végre a kapcsolatos bizánci kulturára és philológiára vonatkozólag is.

Egyszóval megvan az erőnk arra, hogy már ma, ha nem is az összes tekintetbe jövő tudománysszakokra, de azok egy részének művelésére a legmagasabb színvonalon álló intézetet állithassunk fel. És itt épen kapcsolatban a már meglevő tanszakkal, legyen szabad rámutatnunk az intézet felállításának sürgősségére, mert amint a török nyelv tudomány modern csapásra kezd térni, és ez a fordulat talán nincs is olyan messze, - akkor a szükséges irodalmi segédeszközöket csakis itt nálunk keresheti. De intézményesen is lehetővé kell tenni, hogy azokat itt a legkönnyebben és a legszerveesebben találja meg. Hiszen a török philologia, ha terjedelemben nem is, de tartalomban magasán felette áll nálunk a többi nemzet enemű munkásságának.

A történettudományban és a néprajzban már nehezebb dolgunk lesz. Itt nem vagyunk oly előnyben a többiek, a Nyugat felett és a törökök, - de különösen a bolgárok és más keleti népek - nem szorultak oly kizárólag reánk. És mégis ha azon a nyomon, amelyen a konstantinápolyi intézetet megalkottuk, bátran tovább akarunk haladni, nemcsak érintkezést kell keresnünk a török történettudománnyal, de nekünk kell arra törekednünk, hogy a kialakulandó török történetírásra hatást gyakoroljunk és új irányát kijelöljük. Ma módszeres török történetírás nincs, sőt történeti érzék sincsen kifejlődve. A mohamedán világnézet önhittsége, a keleti népek nagy hajlandósága a képes kifejezések iránt, s az ebből származó szó-

virágos stilus mind akadályai a módszeres kutatásnak. A török történeti emlékgyűjteményekben nem az anyagi tartalom, hanem azok külső, stilusbeli sajátosságai adták meg az összeválogatáshoz a szempontot. Ma még tehát történeti kritikát a töröktől nem várhatunk. E kívánsággal egyelőre nem lehet fellépni, ámbar a végcél csak ez lehet.

De tán ép é körülmény fog bennünket átsegíteni azon az átmeneti időszakon, amelyre a mai viszonyok között rá vagyunk szorulva. Itt egyidejűleg kellene két feladatot megoldani. A törökök történelemkutatásnak magyar munkásokat nevelni és segédeszközöket teremteni a megszületendő török történelemkutatás számára. Az egyiket szolgálnok a konstantinápolyi intézet mellett azzal, ha arra képzett ember mindjárt házzálátna a török-orosz diplomáciai érintkezések műveléséhez. Jirecek és Übersberger tanárok bécsi szemináriumán komoly törekvéssel és erős akarattal hamar beledolgozhatná magát és megindíthatná a diplomáciai emlékeknek egy minden tekintetben magas színvonalon álló editioját. Olyant, amelyet Nyugat és Kelet egyaránt kénytelen legyen használni. A másik munkakör első feladata volna török nyelven a modern tudomány színvonalán álló összefoglaló kézikönyveket adni. Talán a török történetirodalom ismertetését annak kritikai méltatásával, vagy a török diplomatika kézikönyvét. A publikálás e munkájában, különösen a kisebb közléseknél, a Magyar Keleti Kulturközpont külön publicatiokkal és folyóiratával örömmel fog rendelkezésre állni.

A történelemtudomány terén az átmeneti időt arra kellene felhasználnunk, hogy intenzívebben műveljük délszláv szomszédainknak és balkáni vonatkozásainknak történetét, amelyekre van kiváló szakemberünk. A budapesti egyetem már évekkal ezelőtt megpendítette a Balkán- történeti tanszék felállításának kérdését és tudomásunk ázerint újabb felterjesztése fekszik Nagyméltóságod előtt. Nagymélt.

./.

tóságod hivatalbeli elődje maga is elismerte a tanszék felállításának sürgősségét, de azt valamelyik üresedésben levő tanszék terhére óhajtotta volna felállítani. Minthogy ez csakis a török nyelvészeti tanszék terhére történhetett volna, a bölcsészeti kar azzal a kéréssel fordult Nagyméltóságod hivatalbeli elődjéhez, hogy ezt a kívánságát módosítsa. De úgy hisszük, - a tudomásunk szerint tudomány egyetemünk tanári karában is sokan vannak e nézetten, a balkántörténeti tanszék felállítása nem elegendő s csak egy kis részlete lehet annak a nagy programnak, amelynek megvalósításától tudományos vezető szerepünk függ. Balkántörténeti tanszéken kívül és utána felállítandó lesz egy török történeti tanszék, különös tekintettel természetesen az ozmánásra. S egy másik, régen érzett nagy hiány volna pótolható egy, a keleti intézet keretében felállítandó új tanszék szervezésével, amelynek tárgyköre lenne "Kelet-europa és Középázsia történelme az ó-és középkorban." Az őstörténetünkkel oly szorosan összefüggő nagy népvándorlási problémák kutatása ugy terjedelem, mint mennyiség tekintetében, hogy e tanszéket a magyar tudományos kutatás, - ha csak némileg is hű akar lenni tradícióihoz és komolyan fejleszteni akarja jövőjét, - tovább nem nélkülözheti.

A keleti nyelvek ismeretében is kiterjedtebb munkásságra van szükség. Hogy egy-egy részlet is minő eredményekkel kecsegtet, legyen szabad csak a körülbelől 40.000 kötetből álló tifliszi örmény könyvtárra rámutatnunk, amelyben egy örményül tudó képzett történetkutató a népvándorlásra és Elő-Ázsia középkori történetére vonatkozó megbecsülhetetlen anyagot tárhatna fel- és végül rá kell mutatnunk azokra a nagystílű történetkutatásokra, amelyek Közép-Ázsia történetét kezdik feltárni és ahol Sven Hedin pionírmunkája után Grünwendelnek, Le Cocqnak és a - sajnos idegen szolgálatban álló hazánkfiának, Stein Aurélnak nevéhez fűződve, a homokba temetett városok kiásása nyomán egy új tudománykör kezd kialakulni.

Történelmi és nyelvi, de különösen művelődéstörténeti kapcsolatok oly szorosan fűznek bennünket ehhez a munkakörhöz, hogy abban részt nem venni a magyar tudományosságunk örök szégyene volna. A világháború után a kutatások és az anyagok feldolgozása még sokkalta intenzívebben fog megindulni. Nekünk erre munkásokat kell nevelnünk, amire az anyagukat feldolgozó Stein Aurél és Le Cocq mellett alkalmuk kínálkozik. S az ott nevelt munkások ennek a tudományágnak ott-hont teremthetnek majd a budapesti egyetemen, ahonnan a munkakör nem hiányozhatik.

Intenzívebben kell addig is foglalkoznunk Kelet-Perzsia, India, Kína és Közép-Ázsia művészetével.

Végül nem mulaszthatjuk el megjegyezni, hogy egyidejűleg mindenesetre megoldandó volna a földrajzi oktatásnak régen elhanyagolt kérdése, elsősorban a második tanszék felállítása által; hiszen a fizikai és emberi földrajz két tudomány, és oly nagy complexumok, amelyek mindegyike egész embert kíván. A keleti archaológiai kutatás e két tudomány segítségével fejlődött ki és egyiket sem nélkülözheti; de a többi tudománysszakok művelője is becses irányítást, tárgyaik pedig keretet nyernek bennök. E két tanszék mellett még két tudománykörre vagyunk bátrak különösen felhívni Nagyméltóságod figyelmét, mint a keleti kutatás szempontjából is, de úgy hisszük egyébként is nagyfontosságúakra, amelyek azonban talán nem igényelnek külön rendes tanszéket; ezek egyike a néprajz, - főleg a magyar és összehasonlítható balkáni néprajz, - a másik a történeti földrajz, amely a keleti kutatásokra készülők irányításában és gondolataik összefoglalásában teljességgel nélkülözhetetlen.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy annélkül, hogy Nagyméltóságod és az egyetem tanári kara magas elhatározásának praejudicálniaharnánk, inkább csak azért, hogy eszméinknek keretet adjunk,

egynéhány concert javaslattal fejezzük be tiszteletteljes előterjesztésünket.

Az intézet a budapesti m. kir. tudományegyetem keretében lenne felállítandó, egyelőre oly keretekben, aminőket a mai és a ma felállitható tanszékek megengednek, s csak idővel, de minél előbb lenne teljesen kiépítendő; s ekkor talán bizonyos önállóságot is nyerhetne, mint az megszokott adatni hasonló intézeteknek. Azokon a szakokon kívül, amelyek már ma is képviselve vannak egyetemünkön, szükséges volna már ma felállítani a török történelmi tanszéket, /különös tekintettel az ozmánásra/, valamint a régen tervbe vett balkán - történelmi és ethnographiai tanszéket; tanszéket kellene felállítani minél előbb a Keletnek és az izlámnak művészetére és művészettörténetére, amely tudományosság jelenleg nálunk nincs képviselve és amelynek jelenleg legnagyobb tudományos és gyakorlati képviselője - legyen szabad erre rámutatnunk - éppen magyar ember, Herzpasa, A jogi fakultáson is fontos volna tanszéket rendszeresíteni az izlám jogrendszerére és jogi intézményeire, - vagy legalább gondoskodni e tudomány előadásáról. Hasonló képen fontos volna a már meglévő nyelvészeti katedrák mellett az altaji nyelvekre és nyelvtanra, a nyelvtörténeti módszertanra, különös tekintettel az ural - altaji nyelvekre - Budapesten is tanszéket rendszeresíteni. Az eddig megjelent ily nemű munkák ugyszólván kizárólag csak az indogermán nyelveket vették figyelembe - és az ural-altaji nyelvek sajátos természetéhez alkalmazott módszertan kidolgozásával nemcsak az ural-altaji nyelvtudomány nivóját emelnők, hanem az általános nyelvtudomány számára is értékes, új szempontokat vethetnénk fel. Végül mielőbb fel kellene állítani a már fennemlitett népvándorlások történeti tanszéket - és szabadjon felemlitenünk, hogy a szinologiának is nagy fontossága van, nem csak a mandzsu és mongol nyelv szempontjából, hanem a török őstörténelem miatt is.

Rendkívüli nyereség volna a tudományos intézetnek, ha dr.

Stein Aurélt - akár ma, akár később - katedrára és az intézetben való munkálkodásra megnyerhetünk.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy arra is figyelmeztessük, miszerint az intézetnek okvetlenül be kellene töltenie azt a feladatot is, hogy egyeseket, illetve évenként bizonyos számú fiatalembert neveljen a tudományos kutatásnak. Ezeknek a fiatalembereknek, akik már bizonyos egyetemi hallgatási idő alatt bizonyosságot tettek arravalóságukról, stipendiumokkal kellene majd lehetővé tenni, hogy utolsó egyetemi éveikben anyagi gondoktól mentesítve tanulmányaiknak élhessenek, s hogy a megfelelő időben külföldre mehessenek tudásuk kiegészítése végett. Igyekezni kell arra is, hogy külföldi ifjak - különösen keletiek - hasonlóképen zavartalanul kezdhesse- nek hozzá a komoly tudományos kutatáshoz, amint egyrészt Magyarorszá- szág, másrészt talán az illető országok kormányai által adandó ösz- töndijakkal lehetne elérnünk.

Tudjuk, hogy e tudományos intézetnek megvalósítása az ál- talunk vázolt legszélesebb keretekben talán nem fog egy csapásra mehetni; azonban az első lépést meg kell tennünk - és tekintettel arra, hogy a külfölddel szemben meglehetősen elkéstünk, nagy lé- pést kell tennünk már az elején.

De úgy hisszük, hogy az intézet felállításának és fenntar- tásának költségei az újjonnan rendszeresítendő tanszékek költségein kívül nem volnának túlságosan nagyok. Pillanatnyilag nagyobb költ- séggel járna a szükséges könyvtár felállítása, bár nagy megtakari- tást jelent, hogy jelenleg a Nemzeti Múzeum is arra törekszik, hogy keleti könyvtárt állítson fel, a Fővárosi Könyvtár pedig Vámbéry Ármin. Thallóczy Lajos és Zichy Jenő könyvtárainak alapjain szin- tén szép keleti könyvtárt létesítenek. Aznévi szerzemények tekin- tetében mindenesetre ezekkel a könyvtárakkal kellene megállapodásra jutnia az intézeti könyvtárnak és a munkát megosztania. A publica- tiók közül a magyar publicatiokat az intézetnek, vagy a Magyar Tu-

dományos Akadémiának kellene kiadnia, idegen nyelvű kiadásokra lehetne kiadót szerezni, a keleti nyelvű kiadásokról a Vallás és Közoktatásügyi Ministeriumnak kellene gondoskodnia. Egyes kisebbek tekintetében a Keleti Kulturközpont állana rendelkezésére. A budapesti keleti intézet és a konstantinápolyi intézet publicatioi között, - mint egyáltalában a két intézet között - a legszorosabb kapcsolatot fog kellteni teremteni. A budapesti intézetnek kell majd a konstantinápolyi intézet részére munkásokat nevelnie, csak abban az esetben lesz képes amaz valóban és állandóan megfelelni feladatának.

De fontos a keleti intézet felállítása a Keleti Akadémia érdekében is. A Keleti Intézet bizonyos előadásainak hallgatását kötelezővé kell tenni a Keleti Akadémia hallgatóinak, mert csak akkor fogja ez utóbbi iskola hivatását igazán betölteni, ha a belőle kiképzülő kereskedőink a Keletre vonatkozó ismereteinket tudományosan megalapozzák.

De jövő nemzeti nagyságunk érdekében azt sem tartjuk elhanyagolandónak, hogy jogászaink, államférfiaink egy keleti intézetben kibővíthessék látókörüket ebben, a jövőben oly fontos irányban.

Politikai szükség, nemzeti tradíciók, a tudományos fejlődés iránya, a kutatás módjainak szigorubbá válása, mind egyirányba mutatnak. Ugy gondoljuk, kötelességet teljesítünk, amidőn ezeket a gondolatokat és a tudományos szakosztályaink által kidolgozott programot Nagyméltóságod elé terjesszük, kérve, hogy azt úgy Nagyméltóságod, mint Nagyméltóságod útján a tudományos egyetem bölcs megfontolásuk tárgyává tenni és lehető teljességében végrehajtani méltóztassanak.

Fogadja Nagyméltóságod legmélyebb tiszteletünk őszinte nyilvánítását.

Budapest, 1918. február .

A Magyar Keleti Kulturközpont elnöksége:

Talánkai Gyula s. k.

alelnök.

Dr. Talánkai Gyula s. k.

elnök.